

OPEN
CULTUUR
DATA

**Reader
Open Cultuur Data
Masterclass 2015**

Auteurs: Maarten Zeinstra, Lisette Kalshoven, Tom Kunzler

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Wat is Open data?.....	4
Opbouw reader.....	5
Hoofdstuk 1. Intellectueel Eigendom en open licenties	6
Auteursrecht	6
Publiek Domein	7
Naburige rechten	9
Databankenrecht	10
Intellectueel Eigendom en metadata.....	10
Werken gemaakt binnen de organisatie.....	11
Creative Commons & Open licenties	12
Content Vrijgeven.....	14
Waarom we geen licenties gebruiken met de NietCommercieel (NC) bouwsteen	15
Waarom we geen licenties gebruiken met de GeenAfgeleideWerken (ND) bouwsteen	15
Hoe werkt naamsvermelding	15
Metadata vrijgeven	16
Samenvatting	17
Hoofdstuk 2. Technologie, hergebruik en toepassingen	18
Methoden van delen.....	18
Datadump	19
API.....	20
Aggregatie	21
Contentplatformen.....	22
Methode van ontsluiting kiezen.....	23
Open standaarden	24
Metadatastandaarden.....	24
Gradaties van open	25
Crowdsourcing en datacreatie	26
Digitaliseren	27
Verzamelen.....	28
Verrijken.....	28
Licenseren	28
Hergebruik van data.....	28
Community.....	29
Toepassingen van open cultuurdata	31

Samenwerken.....	38
Samenvatting	41
Praktijkopdracht: Technische inventarisatie.....	41
Praktijkopdracht: Datablog Schrijven.....	41
Hoofdstuk 3. Beleidsvorming, risico's en voordelen	43
Open data in de culturele sector.....	43
Meerwaarde van open data	45
Publieke missie.....	46
Dataverrijking	46
Toenemende kanalen en nieuwe klanten.....	47
Toenemende relevantie	48
Risico's van open data	48
Verlies van naamsvermelding	49
Verlies van controle en verlies van merkwaarde	49
Verlies van potentiële inkomsten	50
Privacy	50
Verankering in de organisatie	51
Draagvlak creëren	51
Data-ontsluiting verbeteren.....	52
Samenwerkingsprojecten	53
Impactmeting	54
Samenvatting	54
Licentie	55
Bijlage 1. Overzicht van Apps	56

Inleiding

Culturele instellingen hebben een schat aan informatie in huis. Denk bijvoorbeeld aan de unieke collecties die instellingen beheren, de beschikbare kennis over deze collecties (context, metadata), informatie over actuele evenementen en tentoonstellingen, bezoekersinformatie, reacties die bezoekers na een bezoek achterlaten of financiële gegevens.

Steeds meer culturele instellingen maken deze informatie digitaal beschikbaar. Hierdoor ontstaan allerlei mogelijkheden om met deze informatie nieuwe toepassingen en websites te maken. Hierdoor kunnen we op innovatieve manieren participeren in kunst en cultuur. De data die instellingen hebben is echter vaak slecht toegankelijk. Eindgebruikers kunnen of mogen de data beperkt (her)gebruiken en de data is technisch slecht benaderbaar. Instellingen beheren soms ook data waarvan ze zelf niet weten dat het van waarde kan zijn.

Aanleiding Masterclass Noord-Holland

De provincie Noord-Holland heeft de ambitie uitgesproken om koploper te zijn op het gebied van open data in Nederland. Om die reden bestaat het programma Noord-Holland Slimmer. Ook het ontsluiten van open cultuurdata ontsluiten hoort bij deze ambitie. De Open State Foundation en Kennisland hebben daarop een inventarisatie uitgevoerd waarvoor 33 Noord-Hollandse erfgoedinstellingen geïnterviewd zijn.

Het onderzoek had tot doel om te inventariseren om inzicht te krijgen in de huidige stand van zaken van open data bij cultuurinstellingen. Daarnaast om de behoefte te peilen naar een Open Cultuur Data Masterclass, speciaal voor Noord-Hollandse erfgoedinstellingen. Het rapport 'Noord-Holland heeft koploperpositie open cultuurdata in vizier' vloeide voort uit deze inventarisatie.

Uit de inventarisatie komt naar voren dat 55% van de respondenten bekend was met open (cultuur)data en dat alle 33 erfgoedinstellingen (delen van) hun collectie gedigitaliseerd hebben. Meer dan driekwart van de gesproken instellingen ziet kansen om met open data cultureel ondernemerschap te versterken, met name als het gaat om extra bezoekers en bekendheid van instelling en collectie. Daarnaast profiteren vooral de toeristische, cultuurhistorische en creatieve sector van Noord-Hollands volgens de respondenten van hun collectie als open cultuurdata.

De inventarisatie was reden voor de provincie Noord-Holland om Open State en Kennisland opdracht te geven een Masterclass voor Noord-Hollandse erfgoedinstellingen te organiseren. Om

zodoende kennis en expertise omtrent de ontsluiting en het hergebruik van open cultuurdata op de agenda te krijgen binnen de culturele infrastructuur in de provincie. Een regionale aanpak met masterclasses zorgt er ook voor dat kleinere erfgoedinstellingen de kans krijgen om aan de slag te gaan met open cultuurdata.

Wat is Open data?

Open data is een methode om op een andere manier gegevens te publiceren. Open data maakt gebruik van licentiestructuren en technologieën om te garanderen dat gebruikers deze gegevens kunnen hergebruiken zonder daarvoor expliciet toestemming nodig te hebben.

In een culturele context spreken we over data als het geheel van gegevens van een collectie. Dus content (gedigitaliseerde objecten), metadata (beschrijvende data met betrekking tot objecten) en alle andere documenten die op collecties of de instelling van toepassing zijn (zoals catalogi, verkoopcijfers of onderzoekspublicaties).

Open Cultuur Data hanteert de volgende definitie:

1. Open cultuurdata omvat digitale representaties van collectiestukken en of kennis en informatie van culturele instellingen en initiatieven over hun collecties, activiteiten en organisatie;
2. Het is iedereen toegestaan om open cultuurdata te raadplegen, verspreiden en hergebruiken (middels een open licentie of het vrijgeven van het materiaal in het Publiek Domein);
3. Open cultuurdata is beschikbaar in een digitaal (standaard)formaat dat hergebruik mogelijk maakt;
4. De structuur en mogelijke toepassingen van open cultuurdata gedocumenteerd, bijvoorbeeld in de vorm van een 'datablog' (zie hier enkele voorbeelden);
5. De aanbieder van open cultuurdata is bereid om vragen van geïnteresseerden over de data te beantwoorden en respecteert de moeite die de opendatagemeenschap investeert in het ontwikkelen van nieuwe toepassingen.

Eind 2011 startte Open Cultuur Data: een netwerk van cultuurprofessionals, ontwikkelaars, designers, auteursrechtsspecialisten en opendatadeskundigen dat culturele data open maakt en de ontwikkeling van waardevolle culturele toepassingen stimuleert. Open Cultuur Data wil de culturele sector ondersteunen in het vrijgeven van culturele data door:

- het stimuleren van het beschikbaar maken van meer open cultuurdata;
- het verzamelen en ontsluiten van open cultuurdata middels een open digitale infrastructuur;
- het verzamelen en delen van kennis over en ervaring met open cultuurdata;
- het stimuleren van nieuwe toepassingen op basis van open cultuurdata.

Inmiddels heeft Open Cultuur Data 51 datasets van 34 instellingen, waaronder het Rijksmuseum, het Gemeentearchief Zaanstad en het Visserijmuseum Zoutkamp, als open data beschikbaar

gesteld, zijn er vele apps gerealiseerd op basis van open cultuurdata en de Open Cultuur Data API en zijn er een zusterinitiatieven in België, Zwitserland en Finland ontstaan.

Opbouw reader

Deze reader maakt onderdeel uit van de Masterclass 2015 en is een vervolg op de Masterclasses in 2014 en 2012. De masterclass heeft ten doel om instellingen te helpen met het maken van een strategie voor het vrijgeven van collectiedata en hen te begeleiden met de implementatie daarvan. In de volgende drie hoofdstukken worden hoofdthema's behandeld die noodzakelijk zijn voor het succesvol ontsluiten van data.

In hoofdstuk 1 (Intellectueel Eigendom en open licenties) worden de auteursrechtelijke vraagstukken rondom metadata en content behandeld. In hoofdstuk 2 worden technologie, hergebruik en toepassingen besproken. Immers, nu de rechten geen probleem meer zijn moet het technisch ook allemaal goed werken. In het laatste hoofdstuk gaat het specifiek over beleidsvorming. Hierin worden de voordelen van opencultuurdata behandeld, maar ook de risico's. Daarnaast hoort er nog een appendix over toeristische data die later verstrekt zal worden.

We wensen je veel plezier met de reader!

Namens Open State
Tom Kunzler
Lex Slaghuis

Namens Kennisland
Maarten Zeinstra
Lisette Kalshoven

De Masterclass Noord-Holland wordt georganiseerd door Open State en Kennisland in het kader van het programma Open Cultuur Data Noord-Holland. Dit programma wordt financieel ondersteund door de provincie Noord-Holland. Open Cultuur Data is een gezamenlijk initiatief van Kennisland, Open State Foundation en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid.

Hoofdstuk 1. Intellectueel Eigendom en open licenties

De Open Cultuur Data-community hanteert een vrij brede definitie van open cultuurdata. Het omvat digitale representaties van collectiestukken en/of kennis en informatie van culturele instellingen en initiatieven over hun collecties, activiteiten en organisatie (bijvoorbeeld onderzoekspublicaties en verkoopcijfers). Daarbij is het belangrijk dat het iedereen toegestaan is om deze data te raadplegen, verspreiden en hergebruiken.¹

We focussen ons vooral op de digitale representaties van collectiestukken; dit is een belangrijk aspect van open cultuurdata. We hebben het hier ook wel over het geheel van gegevens van een collectie, ofwel de collectiedata. Dit gaat dus over content (gedigitaliseerde objecten) en metadata (beschrijvende data met betrekking tot objecten).

Een belangrijk element bij het vrijgeven van data is Intellectueel Eigendom. Dit is een verzamelnaam voor een aantal rechten die zijn vastgelegd in nationale en internationale wetten. In dit eerste hoofdstuk behandelen we auteursrecht, naburige rechten, databankenrecht, designrechten, open licenties en het licenseren van (meta)data. Aan het einde van dit hoofdstuk weet je wanneer iets (waarschijnlijk) auteursrechtelijk beschermd is, wanneer niet en welke licenties en markeringen van toepassing zijn op het open delen van je collectie. We gaan hier snel doorheen, maar tijdens de masterclass is er genoeg tijd om er vragen over te stellen.

Auteursrecht

Auteursrecht is het exclusieve recht van de maker van een werk om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen. Auteursrecht ontstaat bij de creatie van een creatief werk en hoeft niet geregistreerd te worden. Wanneer een creatie voldoende originaliteit bevat (bijvoorbeeld bij een schilderij, een gedicht of een foto), is dat werk binnen Europa tot 70 jaar na de dood van de maker beschermd.² Op 1 januari van het jaar volgend op deze 70 jaar is het werk niet langer auteursrechtelijk beschermd. Het werk valt dan in het publieke domein.

Om dit uit te leggen met een voorbeeld: 'Guernica' van Pablo Picasso is een auteursrechtelijk beschermd werk. Picasso heeft een werk geproduceerd met voldoende originaliteit om auteursrecht te verwerven. Aangezien hij in 1973 is overleden is het auteursrecht nog niet verlopen (maar zal dat wel het geval zijn vanaf 1 januari 2044). Wil je 'Guernica' online publiceren moet je dus expliciete toestemming hebben van de rechthebbende van het werk, in dit geval de erven van Picasso.

Dit is ook de reden waarom er geen afbeelding van het schilderij bij deze tekst staat, we zouden daarvoor eerst toestemming moeten krijgen van de rechthebbende.

¹ <http://www.opencultuurdata.nl/wat-is-open-cultuur-data>.

² Uitzondering: in Spanje duurt auteursrechtelijke bescherming tot 80 jaar na de dood van de laatstlevende maker.

Wanneer een collectie een fysiek object bezit (zoals het Museo Reina Sofia in Madrid de 'Guernica'), betekent dit niet dat zij automatisch de auteursrechten van dat object bezitten of toestemming hebben verkregen om er gedigitaliseerde kopieën van te verspreiden. Alleen als auteursrechten expliciet zijn overgedragen of gelicenseerd aan het museum of de culturele instelling, is er toestemming om een gedigitaliseerde kopie van dit werk te verspreiden. Er zijn uitzonderingen, maar deze zijn niet van toepassing voor de doelstelling van deze reader.

Het is daarom niet verstandig om werken via het internet beschikbaar te stellen waarover je geen rechten hebt of waarvoor je geen toestemming gekregen hebt. Zorg er altijd voor dat je weet over welke rechten je beschikt of hoe je ze kan bemachtigen. Dit kan tot een omvangrijk auteursrechtenonderzoek leiden.

Vuistregel: Auteursrecht betekent alle rechten voorbehouden, je mag niets met een werk doen (op internet) tenzij je expliciet toestemming hebt van de rechthebbende.

Zoals gezegd moet een werk voldoende originaliteit en creativiteit bevatten om auteursrechtelijke bescherming te krijgen. De mate van noodzakelijke originaliteit is laag, maar wel aanwezig. Feiten zijn daarom niet beschermd, en ideeën ook niet. De manier waarop je een idee of een feit opschrijft kan uiteraard wel beschermd zijn. Als je nu je telefoonnummer opschrijft op een servetje is het servetje niet auteursrechtelijk beschermd (je telefoonnummer is een feit), maar als je een kunstige kalligrafie toepast met je telefoonnummer is de manier waarop je het geschreven hebt waarschijnlijk beschermd. Dit wil niet zeggen dat iemand anders je telefoonnummer niet meer op mag schrijven zonder je toestemming, want dat is nog steeds een feit.

Publiek Domein

Publiek domein is de regel, auteursrecht is de uitzondering.³ Auteursrechtelijke bescherming is een tijdelijke bescherming, bedoeld om de maker te stimuleren tot het creëren van creatieve werken. Het is niet bedoeld voor langdurige monopolies op ons cultureel erfgoed. Oorspronkelijk was de duur van auteursrechtelijke bescherming 14 jaar na publicatie, tegenwoordig is dit een meer dan levenslange bescherming.

Hierdoor zitten culturele instellingen met een archief of depot dat zij niet zomaar kunnen delen met de samenleving, wat immers hun missie is. En dat terwijl deze sector tegenwoordig niet langer wordt tegengehouden tot de fysieke beperkingen van de collectie alleen. Door te digitaliseren zou iedereen van de collectie kunnen genieten, kennisnemen en deze hergebruiken.

Door de duur van het auteursrecht kan vrijgeven van cultuurdata soms ingewikkeld zijn. In het gunstigste geval heb je te maken met een oud gepubliceerd werk, dat al publiek domein is. Er is dan geen toestemming nodig om het werk te reproduceren, of te verspreiden via internet. Bij recenter werk, waarvan de maker nog geen 70 jaar dood is, zal er hoogstwaarschijnlijk toestemming verkregen

³ Zie <http://publicdomainmanifesto.org>.

moeten worden van de rechthebbende. De persoon of instantie die beschikt over de auteursrechten van het werk moet toestemming hebben gegeven om een werk te reproduceren en te verspreiden.

Vuistregel: Alles wat voor 1870 gemaakt is zeer waarschijnlijk publiek domein is en alles wat na 1945 gemaakt is zeker nog auteursrechtelijk beschermd.

Om erachter te komen of een werk in het publieke domein valt, is er een Public Domain Calculator ontwikkeld (o.a. door de auteurs): <http://outofcopyright.eu>.

Auteursrechtelijke bescherming rust op het originele werk. Dat wil zeggen dat wanneer je het werk digitaliseert er geen nieuwe auteursrechtelijke bescherming ontstaat op de gedigitaliseerde versie, of op het originele object. In het Nederlandse auteursrecht zijn rechten van het originele werk ook van toepassing op de digitale reproductie.⁴ Een foto van een schilderij heeft bijvoorbeeld alleen dezelfde auteursrechtelijke bescherming als het originele werk wanneer het geen origineel werk van de fotograaf is.

Er ontstaat wel nieuw auteursrecht wanneer de reproductie voldoende originaliteit toont. Bijvoorbeeld wanneer er speciale belichting, compositie, afkadering, etc. gekozen is. Als het originele object een standbeeld, installatie of ander driedimensionaal object is waarvan een tweedimensionale reproductie is gemaakt, dan zijn zowel het auteursrecht van de maker van de foto of andere tweedimensionale reproducties, als het recht dat rust op het afgebeelde werk van toepassing.⁵

Vuistregel: Reproducties van 2D-materiaal in het publieke domein blijven publiek domein, reproducties van 3D-materiaal zijn beschermd.

Het melkmeisje van Johannes Vermeer is bijvoorbeeld publiek domein. Alle replica's van dit werk zijn publiek domein, tenzij het melkmeisje de replica het werk op een of andere manier origineel aanpast. Laurence Aëgerter maakt bijvoorbeeld foto's waarbij publieke domein-werken een grote rol spelen. In de fotoserie 'Het Apparaat' heeft Aëgerter foto's gemaakt van schilderijen in het Rijksmuseum waar bezoekers voor grote delen van het werk staan. Hoewel het werk in de achtergrond publiek domein is, is het werk als geheel wel auteursrechtelijk beschermd omdat ze een nieuw perspectief heeft gekozen.

Een ander voorbeeld is Auguste Rodins le Penseur (de denker). Het beeld De Denker is publiek domein. Rodin is namelijk meer dan 70 jaar geleden overleden. Nieuwe foto's van het werk zijn echter niet publiek domein. De maker heeft een origineel werk gemaakt door een unieke camerahoek te kiezen. Er zal toestemming gevraagd moeten worden aan de fotograaf.⁶

⁴ Lees ook de Public Domain Charter: bit.ly/1g32vlf

⁵ Zie ook <http://creativecommons.nl/2013/11/11/rijksmuseum-haalt-voorwaarden-van-collectie-af/>

⁶ Deze foto van De Denker is gemaakt door [DraXus](#) en is gedeeld onder een [Creative Commons Attribution 2.0 licentie](#).

Bij hedendaagse kunst is het nog complexer. Een foto van het hyperrealistische werk gemaakt door beeldhouwer Ron Mueck⁷ heeft twee lagen van auteursrechtelijke bescherming. Zowel de sculptuur zelf, als de foto ervan zijn apart beschermd. Om de foto online en in deze reader te publiceren is toestemming van de fotograaf en de rechthebbende van het kunstwerk nodig.

Naburige rechten

Naast auteursrecht bestaan er ook nog rechten die erg lijken op auteursrecht maar het niet zijn. Deze heten naburige rechten en zijn bedoeld voor “de toneelspeler, zanger, musicus, danser en iedere andere persoon die een werk van letterkunde of kunst opvoert, zingt, voordraagt of op enige andere wijze uitvoert, alsmede de artiest, die een variété- of circusnummer of een poppenspel uitvoert”. Ze zijn relevant voor een erfgoedinstelling die bewegende beelden of

(muziek)opnames in de collectie heeft, zoals het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid of het EYE Filmmuseum.

Uit bovenstaande informatie zou je bijvoorbeeld op kunnen maken dat alle opnames van Beethovens Für Elise in het publieke domein liggen en dus vrij te gebruiken zonder toestemming van de maker (die immers meer dan 70 jaar dood is). Hier komen echter de naburige rechten in het spel: de pianist die het stuk opvoert heeft 50 jaar naburige rechten op zijn optreden vanaf het moment van eerste publicatie. Bovendien krijgt de producent 70 jaar naburige rechten. Beide mensen moet dus om expliciete toestemming gevraagd worden voordat het werk verspreid mag worden. Naburige rechten gelden ook voor uitzendingen (bijvoorbeeld het nieuws), fonogrammen (denk aan cd's) en optredens (van straatartiesten tot concertgebouw).

⁷ Zie https://en.wikipedia.org/wiki/Ron_Mueck

Oefening: Ga bij jezelf na wie er allemaal rechten hebben (auteursrechten, naburige rechten) in de muziekvideo van Michael Jacksons Thriller (1983).⁸

Databankenrecht

Het laatste soort recht dat we bespreken is het databankenrecht. De Nederlandse wet definieert een databank als “een verzameling van werken, gegevens of andere zelfstandige elementen die systematisch of methodisch geordend en afzonderlijk met elektronische middelen of anderszins toegankelijk zijn”.⁹ Databanken zijn in de Europese Unie beschermd op basis van de EU Databankenrichtlijn 96/9/EC.¹⁰ Het recht biedt auteursrechtelijke en sui generis (‘enige in zijn soort’ in het Latijn) bescherming op databanken. Bij de 4.0 versie – de meest recente – van de Creative Commons-licenties is het databankenrecht geïncorporeerd. Je kunt deze licenties dus gebruiken om gebruiksrechten van databanken vrij te geven. Verderop in dit hoofdstuk worden de Creative Commons-licenties toegelicht.

Bij databankenrecht vindt bescherming niet plaats op basis van originaliteit, zoals het geval is bij auteursrecht, maar is deze gebaseerd op substantiële investering in de creatie van de databank (in tijd, geld en moeite). Hierdoor kan de rechthebbende van de databank iemand anders zijn dan de rechthebbende van het auteursrechtelijk materiaal binnen de databank. Er kan dus databankenrecht van toepassing zijn op de collecties van erfgoedinstellingen. Dit gaat dan waarschijnlijk over de verzameling metadata, die in de volgende paragraaf besproken wordt.

Binnen de Europese Unie, en dus ook in Nederland, kunnen databanken beschermd worden op twee, soms gelijktijdig geldende, manieren:

1. Auteursrechtelijke bescherming, wanneer er sprake is van een creatief product;
2. Sui generis databankenrecht, wanneer er een substantiële investering plaatsgevonden heeft om de databank te maken.

Intellectueel Eigendom en metadata

Tot dusver hebben we het voornamelijk gehad over de tastbare kant waarop intellectueel eigendom van toepassing is; de collectie-objecten zelf. Niet alleen deze objecten en hun afbeeldingen en reproducties worden gezien als intellectueel eigendom. Ook de informatie over deze objecten kunnen beschermd worden door een van de bovenstaande rechten: deze informatie noemen we metadata. Dit is letterlijk ‘data over data’ zoals te zien is in de afbeelding hieronder:

⁸ Oplossing: Denk aan degenen die het nummer geschreven hebben, die de muziek geschreven hebben, opgevoerd hebben, Michael Jackson zelf, de dansers in de video's, de kleren die ze aan hebben, de setbouwers, de producenten, de regisseur van de video, etc.

⁹ Definitie databank: http://wetten.overheid.nl/BWBR0010591/geldigheidsdatum_16-11-2013

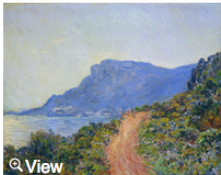
¹⁰ De richtlijn is te vinden op: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0009:NL:HTML>

europeana
think culture

Search

[Help](#)

[View](#)

Public Domain marked

View item at [Rijksmuseum](#)

 Share

 Cite on Wikipedia

 Translate details

Select language

La Corniche near Monaco

Title:
La Corniche bij Monaco

Description:
In Monet's time La Corniche was a narrow mountain track; nowadays, it is the main road between Nice and Monaco. Here the sun is high, the lone walker's shadow short. Monet's colours glisten: red, green, blue – everything shimmers in the sunlight. The painting was given to the Rijksmuseum already in 1900, when Monet's work was still entirely unknown in the Netherlands.;

In Monets tijd was La Corniche nog een bergweggetje, nu is het de grote weg tussen Nice en Monaco. De zon staat hoog, de schaduw van de wandelaar is klein. Monet laat de kleuren schitteren: rood, groen, blauw – alles zindert in de zon. Het schilderij werd al in 1900 aan het Rijksmuseum geschonken, toen het werk van Monet in Nederland nog totaal onbekend was.

Creator:
[Monet, Claude](#) (Monet, Claude) From: 1840-11-14— To: 1926-12-06

Coverage:
[fourth quarter 19th century](#); [vierde kwart 19e eeuw](#)

Date of creation:
1884

Type:

Screenshot van de [Europeana entry](#) voor *La Corniche bij Monaco* door *Claude Monet* (*Publiek Domein*), in de [collectie van het Rijksmuseum](#).

Het object (content) in dit screenshot is het werk van Claude Monet. Hierop rust geen auteursrecht (Monet is meer dan 70 jaar dood, het beeld is een reproductie). Maar hoe zit het met de metadata? Zoals eerder vermeld zijn feiten niet beschermd. Dus dat de maker Monet is, en dat het een schilderij betreft, valt in het publieke domein. In hoeverre alle metadata in het publieke domein valt, is niet altijd duidelijk. Een uitgebreide bespreking van het penseelgebruik van Monet kan bijvoorbeeld wel auteursrechtelijk beschermd zijn. De grens tussen metadata en content ligt niet vast. Als culturele instelling zul je zelf de overweging moeten maken of je een langere beschrijving als metadata of content beschouwt. Metadata kan ook beschermd worden onder het databankenrecht. Metadata is immers een systematische verzameling gegevens.

Herbruikbare metadata is essentieel bij Open Data. Het is noodzakelijk om duidelijk te zijn over de vormen van toegang tot metadata. Daarom is het belangrijk om zo veel mogelijk metadata gestructureerd en open vrij te geven.

Werken gemaakt binnen de organisatie

Freelance medewerkers, stagiairs, vrijwilligers en bedrijven aan wie werk wordt uitbesteed behouden het auteursrecht over alles wat ze creëren, tenzij anders overeengekomen.¹¹ Dit kan problematisch zijn wanneer je foto's van 3D-werken laat maken, of metadata laat digitaliseren. De rechten van deze foto's

¹¹ Deze regeling komt niet alle landen voor, maar wel in Nederland.

kunnen overgedragen worden aan de instelling door middel van het afsluiten van een contract dat het recht geeft om hiervan gebruik te kunnen maken.

Controleer altijd de standaardcontracten die je aangaat met nieuwe freelancers, stagiairs of uitbesteed werk op de overdracht van intellectueel eigendom. Ook kunnen soms contracten met externe partijen (collectieregistratie systemen bijvoorbeeld) invloed hebben op je mogelijkheden om data te exploiteren.

Creative Commons & Open licenties

Om het auteursrecht, naburige rechten en het databankenrecht te reguleren zijn open licenties ontwikkeld. Met behulp van open licenties geef je bepaalde toestemming aan iedereen om iets met het materiaal te doen. Zo zijn er licenties die alleen toestaan dat het werk verspreid kan worden, licenties voor het remixen van content, licenties die commercieel gebruik uitsluiten, etc.

Per type medium bestaan er verschillende, veelgebruikte licenties. Voor content en metadata worden voornamelijk Creative Commons (CC)-licenties gebruikt. Voor metadata wordt vaak de CCo Public Domain Dedication Tool gebruikt. Daarnaast bestaan er ook open licenties voor software, zoals de GNU-GPL licentie. Omdat we hier alleen spreken over content en metadata gaan we in de rest van het hoofdstuk slechts in op het gebruik van CC-licenties.

Met een CC-licentie behoud je al je rechten, maar geef je anderen toestemming om het werk te gebruiken tot het niveau dat jij prettig vindt. Het aanbieden van content of metadata onder een CC-licentie betekent niet dat auteursrechten worden opgegeven, maar dat je ervoor kiest om, aan wie er maar gebruik van wil maken, op voorhand bepaalde gebruiksrechten te verlenen, waarvoor die gebruiker anders expliciet toestemming zou moeten vragen.

Er bestaan zes CC-licenties en twee public domain-tools. Met behulp van de licenties wordt aangegeven aan welke voorwaarden een gebruiker moet voldoen om het werk rechtmatig te kunnen gebruiken. Met de Public Domain Dedication Tool (CCo) wordt aangegeven dat er geen rechten meer

op een werk rusten of dat van deze rechten afstand gedaan is. De Public Domain Mark wordt gebruikt om aan te geven dat het werk niet meer auteursrechtelijk beschermd is.

	'Publiek Domein Mark' (PDM): hiermee geef je aan dat het werk in het publieke domein verkeert (vaak 70 jaar na de dood van de maker).
	'Creative Commons Zero' (CCo): hiermee verklaar je als rechthebbende alle rechten op te geven over het werk, voor zover wettelijk mogelijk.

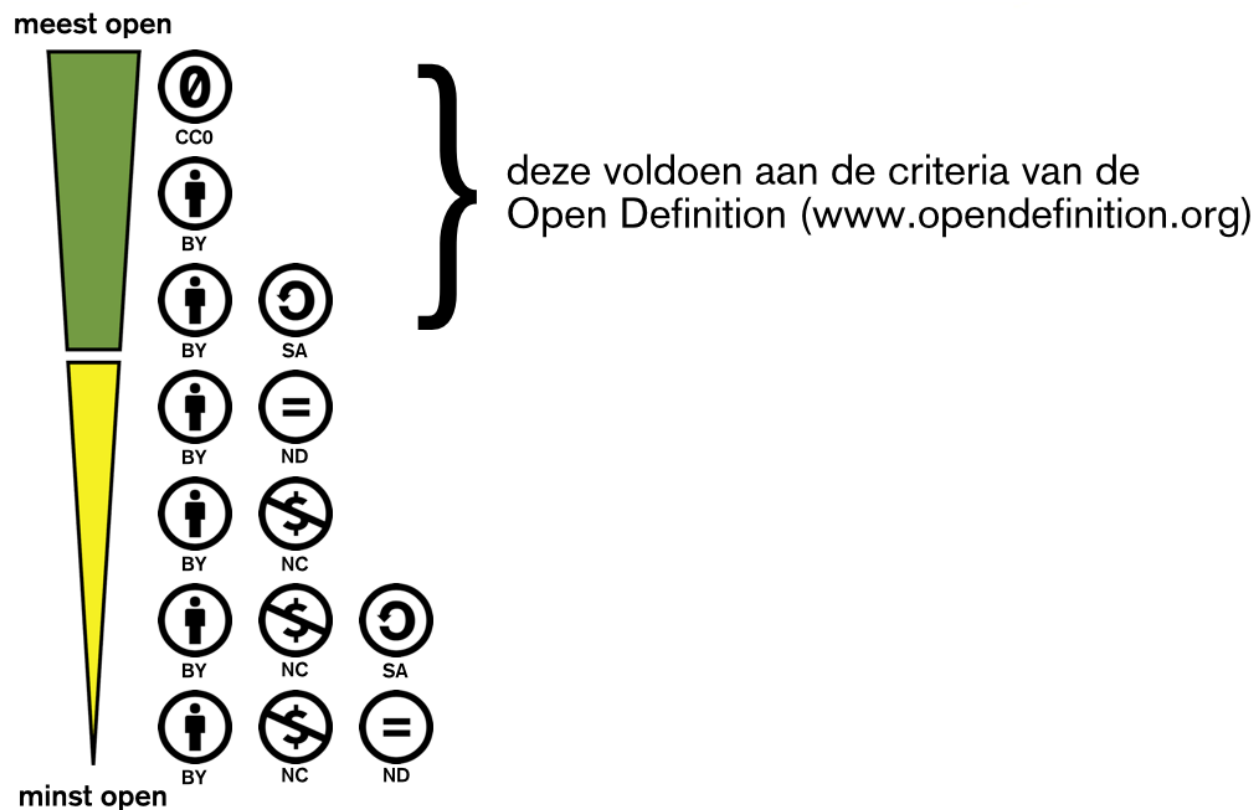
Hoewel deze twee markeringen in de praktijk erg op elkaar lijken (je mag 'alles' doen met hetgene wat het markeert), is het belangrijk om ze niet door elkaar te halen. CCo is ontwikkeld voor het vrijgeven van werken die nog steeds auteursrechtelijk beschermd zijn. De Public Domain Mark geeft aan dat het werk in het publieke domein is. De originele maker heeft hier in principe niets mee te maken, en dus kan iedereen een werk zo markeren wanneer hij/zij zeker weet dat een werk in het publieke domein is, alle verschillende jurisdicties in acht genomen. Zo is een Spaans werk 80 jaar beschermd na de dood van de maker, terwijl een Nederlands werk 70 jaar beschermd is na de dood van de maker.

Naast de twee markeringen hebben we, zoals eerder aangegeven, licenties om het auteursrecht te reguleren. De zes CC-licenties worden opgebouwd op basis van vier bouwstenen. Iedere bouwsteen staat voor een voorwaarde van een licentie.

	'Naamsvermelding' (BY) is bij alle licenties verplicht en geeft aan dat een gebruiker van het werk de naam van de maker en/of rechthebbende moet vermelden.
	'GelijkDelen' (SA) geeft aan dat een afgeleid werk onder dezelfde voorwaarden verspreid moet worden, nieuwe werken gebaseerd op het gelicenseerde werk moeten (minimaal) dezelfde CC-licentie hebben.
	'GeenAfgeleideWerken' (ND) geeft aan dat een werk alleen in zijn geheel verspreid mag worden; het werk mag niet gebruikt worden om een nieuw werk van te maken.

	'Niet-Commercieel' (NC) geeft aan dat het werk niet voor commerciële doeleinden gebruikt mag worden.
---	---

Gezamenlijk kun je met deze bouwstenen zes licenties maken. Deze zijn hieronder weergegeven:

Content Vrijgeven

Voor open cultuurdata is het belangrijk om gebruik te maken van de licenties en markering in het 'groene' gebied van het diagram. De andere licenties beschouwen we als niet open genoeg voor het hergebruik dat we voor ogen hebben bij open cultuurdata. Wij hanteren de definitie van opendefinition.org om te bepalen wat open cultuurdata is. Open Definition stelt dat vier CC-licenties niet geschikt zijn om als 'open' beschouwd te worden. De twee bouwstenen die ongeschikt zijn (NC en ND) worden hieronder in deze context toegelicht.

Zorg altijd dat je toestemming hebt van de rechthebbende, voordat je content onder een CC-licentie beschikbaar maakt. Als er geen toestemming verkregen kan worden om content onder een CC-licentie vrij te geven, dan kan metadata over deze content nog steeds opgenomen worden in een dataset, evenals een link naar het object.

Waarom we geen licenties gebruiken met de NietCommercieel (NC) bouwsteen

In eerste instantie lijkt het logisch om een NC-licentie toe te passen op culturele content. Immers, waarom zou iemand anders geld kunnen verdienen aan het werk dat door een culturele instelling beheerd en behouden wordt? Maar de NC-licentie is onwenselijk in de context van open cultuurdata omdat het veel hergebruik tegenhoudt dat aandacht voor cultureel erfgoed genereert. Een concreet voorbeeld is dat NC-gelicenseerd werk niet op Wikipedia gebruikt kan worden omdat Wikipedia alleen CC BY en CC BY-SA toestaat. Mobiele apps en ander hergebruik zouden hierdoor ook tegengehouden worden.

Waarom we geen licenties gebruiken met de GeenAfgeleideWerken (ND) bouwsteen

Een van de doelen van Open Cultuur Data is dat mensen op vrijgegeven materiaal kunnen voortbouwen of het kunnen remixen. Dit is vrijwel onmogelijk wanneer er een ND-licentie van toepassing is. Van foto's beschikbaar gesteld met een ND-licentie kan bijvoorbeeld geen uitsnede gemaakt worden voor websites. Ook is het met een ND-bouwsteen niet mogelijk om een gedeelte van een tekst te gebruiken om te verfijnen en opnieuw te delen.

Hoe werkt naamsvermelding

Het principe van naamsvermelding is van toepassing op alle Creative Commons-licenties. Het is belangrijk dat dit goed gebeurt, omdat anders de licentie ongeldig is voor gebruik. Er zijn verplichte elementen en aan te raden elementen.

1. Vermeld de naam van de maker(s) (bij voorkeur met link naar zijn/haar website of online profiel)
2. Vermeld de titel van het werk (wanneer niet aangegeven, schrijf zelf een relevante titel)
3. Vermeld de relevantie licentie (het is verplicht om hierbij ook te linken naar de licentietekst)
4. Vermeld de bron van het werk (en link daarnaartoe)
5. Indien verzocht door de maker moet je de naamsvermelding verwijderen
6. Wanneer het gaat om een AfgeleidWerk vermeld je alle partijen die iets toegevoegd hebben aan het werk

In de foto hieronder wordt een voorbeeld gegeven van correcte naamsvermelding:

Afbeelding. *Kitten playing with a string* door Khanb1, Creative Commons BY-2.0, via Flickr

Wanneer er sprake is van offline gebruik (als de links dus niet werken) is het verplicht om de hele URL van de licentie uit te schrijven, bijvoorbeeld:

Kitten playing with a string is gelicenseerd onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding 2.0 Generic en is gemaakt door Khanb1. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by/2.0/deed.nl> om de licentietekst te kunnen lezen.

Creative Commons-licenties zijn zo ontworpen dat er flexibiliteit is over hoe je de naamsvermelding toepast bij een werk. Bij een foto is het relatief eenvoudig om correcte naamsvermelding aan te geven (met een bijschrift); in het geval van video en audio wordt het lastiger. Je mag bijvoorbeeld in de aftiteling alle correcte licenties vermelden, zolang het maar duidelijk is wat door wie is gemaakt. In het geval van audio kan je bijvoorbeeld online een lijst publiceren met alle correcte naamsvermeldingen en daar actief naar verwijzen. Zorg er wel altijd voor dat de hierboven aangegeven elementen aanwezig zijn.

Vuistregel: Wat acceptabel is voor jezelf is vaak acceptabel voor de ander als het gaat om naamsvermelding.

Metadata vrijgeven

Om metadata vrij te verspreiden wordt CCo gebruikt. Door CCo te gebruiken, stel je dit werk aan iedereen beschikbaar door, voor zover dit wettelijk is toegestaan, afstand te doen van al je auteursrecht op het werk en alle andere aanverwante of naburige rechten die je op het werk hebt.

Dit klinkt misschien als het loslaten van heel veel rechten, maar op metadata rust vaak geen auteursrecht omdat het niet voldoet aan de eisen van het auteursrecht: een werk moet oorspronkelijk zijn en een uiting van creativiteit. Collecties van metadata worden in Nederland wel beschermd door het databankenrecht. Het databankenrecht voorkomt dat materiaal vrij gebruikt kan worden. Door CCo toe te passen geef je aan dat je afstand doet om dat recht te gebruiken. Je wilt immers dat de collectiedata vrij verspreid wordt.

Samenvatting

Weten hoe je collectie ervoor staat in termen van Intellectueel Eigendom is een belangrijke stap in het ontsluiten van data. Belangrijk om te onthouden uit dit hoofdstuk is dat er altijd toestemming nodig is van de rechthebbende om iets te doen, als het om een (auteursrechtelijk) beschermd werk gaat.

Metadata		Content	
Zelf rechthebbende		Publiek Domein	
		Zelf rechthebbende	
		Rechthebbende is derde partij	

Voor open cultuurdata hanteren wij het bovenstaande schema. Geef metadata altijd vrij met een CCo Public Domain Dedication. Hierdoor verzeker je anderen ervan de metadata vrij te kunnen gebruiken. Vervolgens, als content in de collectie publiek domein is, geef dit dan weer met de Public Domain Mark. Geef content waar je zelf rechthebbende van bent vrij onder een Creative Commons-licentie, bij voorkeur een Naamsvermelding-licentie (BY) of een Naamsvermelding-GelijkDelen-licentie (BY-SA). Geef nooit zomaar materiaal vrij waarvan je niet de rechthebbende bent of waarvoor je geen expliciete toestemming hebt.

Hoofdstuk 2. Technologie, hergebruik en toepassingen

In dit hoofdstuk gaan we in op een aantal technische aspecten van open data. We bekijken manieren waarop je data deelt met de wereld. We geven inzicht in de voor- en nadelen van deze methoden en we bespreken hoe je kunt organiseren dat je data hergebruikt wordt door derden. In dit hoofdstuk wordt geput uit de opgebouwde kennis van culturele instellingen uit het Open Cultuur Data-netwerk. Voor dit hoofdstuk hebben enkele deelnemers aan het Open Cultuur Data-netwerk die in 2011-2012 deelnamen aan Apps voor Nederland¹², de Open Cultuur Data-competitie 2012 en de Open Cultuur Data Challenge 2014 ervaringen vastgelegd in een casestudy¹³.

Aan het einde van dit hoofdstuk kun je een inventarisatie maken van voor jou beschikbare methoden van ontsluiting en je kunt de voors en tegens afwegen van de verschillende methoden van delen. Ook kun je je collectie 1-5 sterren geven op basis van het sterrenstelsel van Tim Berners-Lee, je krijgt een idee wat voor toepassingsmogelijkheden er zijn en hoe je een community engageert.

Methoden van delen

De bron van je metadata ligt in je collectieregistratiesysteem. Per instelling kunnen deze systemen verschillen. In Nederland zijn ruwweg de volgende bekende producten beschikbaar: Adlib Museum¹⁴, Atlantis¹⁵, TMS¹⁶, MAIS-Flexis¹⁷ Memorix Maior¹⁸ en Vubis¹⁹. De verschillende systemen hebben diverse mogelijkheden om metadata te beheren en beschikbaar te stellen. Welke methoden beschikbaar zijn bij het pakket van de instelling is afhankelijk van de afspraken die gemaakt zijn met de leverancier.

Het Rijksmuseum maakt bijvoorbeeld gebruik van Adlib. Een deel van haar collectieregistratiesysteem is ingericht voor het registreren van rechthebbenden en sinds het museum een groot deel van haar collectie als open data aanbiedt, wordt er een gerichte rechtenadministratie (op objectniveau) bijgehouden. Hiervoor is het nieuwe tabblad rechten in Adlib ontwikkeld waarop vastgelegd wordt of het object rechtenvrij is of niet.

¹² <http://nationaleappprijs.nl/nationale-app-awards>.

¹³ <http://www.opencultuurdanet.nl/2014/09/winnaars-challenge/>

¹⁴ <http://www.adlibsoft.nl>.

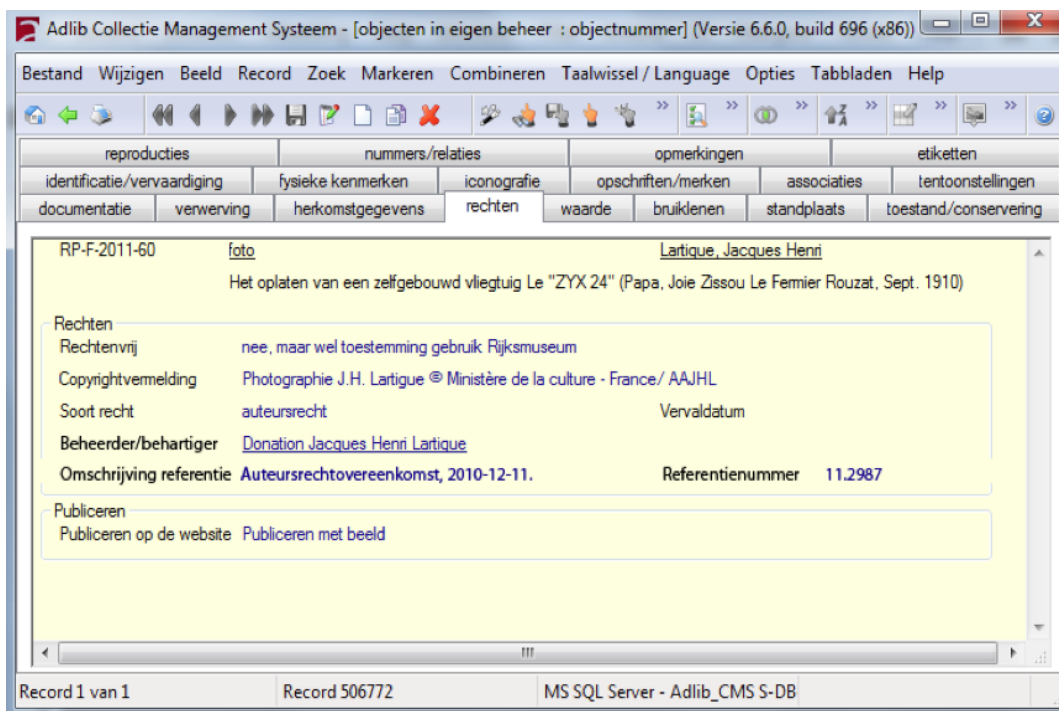
¹⁵ <http://www.deventit.nl/index.php/archief-en-collectiebeheer>.

¹⁶ <http://www.gallerysystems.com/tms>.

¹⁷ <http://www.de-ree.nl/wat-doen-wij-voor-u/mais-flexis>.

¹⁸ <http://picturae.com/nl/beheer/collectiebeheer>.

¹⁹ <http://go.infor.com/libraries/solutions/infor-v-smart/>

Screenshot tabblad rechten collectieregistratiesysteem Rijksmuseum.

Je kan je dataset op verschillende manieren delen met de wereld. Je kunt meedoen in aggregatieprocessen, zelf een datadump publiceren of mensen toegang geven tot je eigen interne systemen via een 'Live API'. De voor- en nadelen van deze methoden van delen worden hieronder beschreven.

Daarnaast zijn er ook (kleinere) instellingen die geen collectieregistratiesysteem gebruiken. Zo kan het zijn dat de foto's opgeslagen zijn op een harde schijf en de collectie beschreven is in bijvoorbeeld Excel-werkmappen. Deze collecties kunnen tevens digitaal ontsloten worden, zo lang er een koppeling is tussen content en metadata op een consistente wijze.

Datadump

Een datadump is een eenmalige export van (een deel van) de collectiedata van een instelling. De dump kan een Excel- of CSV-bestand zijn, een XML-bestand, een tekstbestand, etc. De dump wordt op een eigen platform of op bijvoorbeeld opencultuurdata.nl ter download aangeboden. Daarnaast worden de meeste datasets op termijn beschikbaar gesteld via de Open Cultuur Data API (daarover later meer). Een datadump is tevens ook een manier waarop instellingen zonder collectieregistratiesysteem hun metadata en content kunnen delen.

Een datadump is een veelgebruikte methode voor het ontsluiten van collectiedata. Het is verreweg de makkelijkste methode omdat veel collectieregistratiesystemen dit kunnen. Open Cultuur Data heeft in

de afgelopen jaren veel datadumps verzameld. Zo hebben bijvoorbeeld het archief Vlissingen²⁰, het Centraal Museum²¹ en Virtueel Platform²² datadumps aangeboden.

Een datadump heeft ook nadelen. Een datadump is een momentopname die niet meer aanpasbaar is bij mensen die de datadump al gedownload hebben. Wanneer mensen de data gebruiken en er blijken fouten in te zitten, is het complex om deze aan te passen. Daarnaast kun je maar weinig metingen doen over het gebruik van de data. Na de download van de gebruiker is het moeilijk om te zien hoe vaak de gebruiker de set raadpleegt en voor welke doeleinden dit gebeurt.

Oefening: Zoek uit of het door jouw instelling gebruikte collectieregistratiesysteem een datadump kan maken.

API

Met een Application Programming Interface (API) geef je derden rechtstreeks toegang tot je eigen databank. Hierdoor kunnen zij data opvragen uit de meest recente datasets. Standaarden als REST, OAI-PMH helpen ontwikkelaars communiceren met de databank. De meeste collectiebeheersystemen, zoals Adlib en Picturae, hebben modules die API's toevoegen aan bestaande systemen.

Voordeel van deze aanpak is dat gemeten kan worden hoe vaak een API opgevraagd wordt. Met deze statistische overzichten is het makkelijk om het effect van open data te meten. Zo is het bijvoorbeeld te zien welke objecten populair zijn, hoe vaak data opgevraagd wordt en uit welke landen deze aanvragen komen.

Een veelgebruikte methode om toegangsrestricties op te werpen bij API's is door te werken met accounts en keys. Als iemand gebruik wil maken van de beschikbare API, dan zal deze eerst een account moeten aanmaken. Hierbij kan de instelling bijvoorbeeld vragen hoe gebruik gemaakt gaat worden van de API (frequentie van API-calls etc.). Per account wordt een speciale sleutel of key uitgereikt. Alleen met deze sleutel kun je vragen stellen aan de API. Een voordeel van het gebruik van een sleutel is dat je fijnmaziger kan bijhouden wie op welke manier gebruik maakt van de API. Een account verplicht stellen, werpt wel een drempel op voor hergebruik. Zorg er dan altijd voor dat het accepteren van accounts en toewijzen van sleutels een snel of automatisch proces is.

Het Rijksmuseum²³ en Open Beelden²⁴ zijn goede voorbeelden van gebruik van API's. Het Rijksmuseum heeft een uitgebreide API die zoekopdrachten toestaat en rechteninformatie per object weergeeft. Open Beelden heeft een OAI-PMH API die het mogelijk maakt om de laatste veranderingen van het

²⁰ Zie <http://www.opencultuurdata.nl/wiki/archief-vlissingen/>

²¹ Zie <http://www.opencultuurdata.nl/wiki/centraal-museum.>

²² Zie <http://www.opencultuurdata.nl/wiki/virtueel-platform.>

²³ Zie <https://www.rijksmuseum.nl/en/api.>

²⁴ Zie <http://openbeelden.nl/api.>

platform op te halen. Dit maakt de API erg geschikt voor het bijhouden van applicaties. Beide platformen bieden metadata aan onder CCo.

Oefening: Controleer of je collectieregistratiesysteem een API heeft. Is deze publiek toegankelijk en maakt deze gebruik van een API-standaard zoals OAI-PMH of OpenSearch?

Open Cultuur Data API

Open Cultuur Data zag bij hergebruikers behoefte aan een centraal platform, een voordeur, waarmee alle open cultuurdatasets toegankelijk zijn. In samenwerking met Dispectu B.V.²⁵, ontwikkelde OCD in 2014 een experimentele Application Programming Interface (API). Hiermee kunnen open datasets van erfgoedinstellingen geharmoniseerd en geleidelijk aan beschikbaar gesteld worden.

Deze OCD API maakt het voor hergebruikers eenvoudig om content en metadata centraal te benaderen. Grenzen tussen data van verschillende instellingen worden hiermee geslecht. Het is dus eenvoudiger geworden om een Rembrandt van het Rijksmuseum te combineren met een Rembrandt van het Amsterdam Museum. Daarnaast is de broncode open source, dat betekent dat eenieder zelf aan de slag kan met de API, daaraan verbeteringen kan aanbrengen en datasets kan toevoegen. Het is zelfs mogelijk een eigen versie van de API te draaien en die naar eigen wensen in te richten.

De Open Cultuur Data Challenge 2014 had als voorwaarde dat ontwikkelaars gebruik moesten maken van de OCD API. Dit leverde applicaties op die de meerwaarde van de API aantoonde (meer daarover later). Op het moment van schrijven (februari 2015) zit er, mede dankzij de inzet van de Open Cultuur Data community, data van 10 instellingen in de API en dit komt neer op 850.000 objecten. Dit aantal groeit gestaag in verband met het toevoegen van nieuwe datasets. De collectie van de API is doorzoekbaar gemaakt via search.opencultuurdata.nl. Dit is een zoekmachine gemaakt door Frank Sträter en verder ontwikkeld door Open State.

Aggregatie

Veel culturele instellingen in Nederland werken samen met een aggregator. Een aggregator verzamelt collectiedata van een sector, domein of thema om deze vervolgens op nieuwe wijze te combineren en aan te bieden. De bekendsten hiervan zijn Europeana²⁶ en Digitale Collectie²⁷.

Europeana is de grootste aggregator in de culturele sector met meer dan 3 duizend contribuerende instellingen die samen informatie delen over meer dan 30 miljoen culturele objecten. Europeana maakt gebruik van een eigen ontwikkeld datamodel genaamd 'Europeana Data Model' (EDM), heeft API's, datadumps en een eigen portal op europeana.eu.

²⁵ Zie <http://dispectu.com/>

²⁶ <http://www.europeana.eu>.

²⁷ <http://digitalecollectie.nl>.

Digitale Collectie verzamelt data van alle Nederlandse culturele instellingen en dient ook als landelijke infrastructuur als het gaat om collectiedata. Digitale Collectie krijgt haar data weer van regionale-, domein- en thematische aggregatoren en levert data aan Europeana. Digitale Collectie is een zogenaamde donkere aggregator. Digitale Collectie beschikt niet over publiek toegankelijke API's of datadumps.

Aggregatoren hebben het voordeel dat ze sterk gestandaardiseerd zijn. Deelnemen in een aggregator garandeert compatibiliteit met andere deelnemers van deze aggregator. Hier ligt ook een nadeel: de gebruikte standaard bij een aggregator is soms niet compatibel met het datamodel dat binnen een organisatie gehanteerd wordt. Er zullen dingen omgezet moeten worden en dit kan tijd kosten. Ook zien we dat culturele instellingen ervoor kiezen niet alle data aan een aggregator aan te bieden, waardoor de kwaliteit van de uitgeleverde metadata minder is.

Oefening: Zoek uit of je collectiedata al uitgeleverd is aan een aggregator. Zoek vervolgens uit welke methoden van ontsluiting deze aggregatoren hebben.

Contentplatformen

Datadumps, aggregatoren en API's hebben meestal een focus op de metadata van de collectie. Er bestaan ook platformen die zich meer met content bezighouden. Door de content zelf beschikbaar te stellen op een contentplatform kun je snel een hoog bereik genereren. Let er altijd wel op dat je daarmee niet de context van je culturele objecten verliest.

Voor video kun je gebruik maken van platformen zoals Open Beelden, Vimeo en YouTube. Open Beelden is een Nederlands platform beheerd door het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. Zij bieden API's, licenseeringsmogelijkheden en gestructureerde metadata aan. Open Beelden fungeert ook als aggregator van video voor Europeana en de Digitale Collectie. Vimeo is een commercieel platform met API's en licenseringmogelijkheden. Het is geen aggregator. YouTube is welbekend en biedt ook API's aan, maar heeft weinig tot geen gestructureerde data en geen goed licentiesysteem voor onze doeleinden.

Voor geluid maken veel partijen gebruik van SoundCloud²⁸, een stabiel platform om muziek en geluid te publiceren. Het beschikt over API's en gestructureerde data. Het Nederlandse project Geluid van Nederland²⁹ is bijvoorbeeld gebaseerd op SoundCloud. FreeSound³⁰ en CCMixer³¹ zijn andere platformen waarmee geluid gedeeld wordt. Deze zijn meer gericht op het hergebruik en mixen van geluid en weinig culturele instellingen maken er gebruik van.

²⁸ <https://soundcloud.com>.

²⁹ Zie <http://www.geluidvannederland.nl> of <https://soundcloud.com/groups/het-geluid-van-nederland>

³⁰ <http://www.freesound.org>.

³¹ <http://ccmixter.org>.

Publiekgericht delen van afbeeldingen gebeurt in de culturele sector met name door Flickr Commons³² en Wikimedia Commons³³. Flickr biedt een bekend platform met statistieken, gestructureerde metadata en API's aan. Wikimedia Commons is een opkomende partij die zich steeds meer op de culturele sector richt. Ook daar is gestructureerde data mogelijk; API's zijn minder toegankelijk. Een bijkomend voordeel van Wikimedia Commons is dat het de beeldbank is van Wikipedia. Hierdoor is het bereik van materiaal op Wikimedia Commons enorm³⁴.

Voor tekst zijn er nog maar weinig bekende platformen. Veel grote culturele instellingen maken dan ook gebruik van eigen gemaakte platformen zoals kranten.kb.nl. Als je publiek domein materiaal hebt, dan kun je gebruik maken van Project Gutenberg³⁵. Dit project lijkt op Wikipedia. Je kunt teksten in de vorm van scans van boeken uploaden waarna een community van vrijwilligers deze transcodeert.

Daarnaast werkt Google ook samen om oudere boeken te digitaliseren waar geen auteursrecht meer rust. Deze worden gratis beschikbaar gesteld in Delpher en Google Books. Zo heeft de UvA Bijzondere Collecties tot 2017 een samenwerking met Google om 100.000 boeken te digitaliseren die ouder zijn dan 1874.³⁶ Daarnaast werkt Bob Coret, een ontwikkelaar uit de Open Cultuur Data community, aan OpenArch. Dat is een website waar open genealogische data verzameld wordt en geïndexeerd worden met behulp van een actieve gebruikersgroep³⁷.

Oefening: Zoek uit of delen van je collectie al beschikbaar zijn op contentplatformen. Zo ja, welke zijn dit en hebben jullie deze content gelicenseerd?

Methode van ontsluiting kiezen

Sommige methoden van ontsluiting zijn beter geschikt voor de doelstellingen van een culturele instelling dan anderen. Voordat een methode van ontsluiting gekozen wordt, is het allereerst belangrijk dat de mogelijkheden van het collectieregistratiesysteem bekend zijn.

Daarna is het belangrijk om te bepalen wat de doelstelling is van de ontsluiting. Als het bereik van de collectie vergroot moet worden, dan is het gebruiken van contentplatformen aan te raden. Creatief hergebruik rust op continue en up-to-date toegang tot je collectie; een API is dan wenselijk. Voor eenmalige analyse is een datadump weer handiger.

³² <http://www.flickr.com/commons>.

³³ http://commons.wikimedia.org/wiki/Main_Page.

³⁴ Zie bijvoorbeeld het hergebruik van Open Beelden: <http://www.openbeelden.nl/blog/2013/02/toename-bereik-en-hergebruik-van-open-beelden/>

³⁵ <http://www.gutenberg.org>.

³⁶ <http://www.bijzonderecollecties.uva.nl/nieuws-agenda/nieuws/content/nieuwsberichten/2015/01/digitalisering-met-google-gestart.html>

³⁷ www.openarch.nl

Oefening: Bepaal wat de doelstelling is van het beschikbaar stellen van de collectie; wie wil je bereiken en waar?

Open standaarden

Wanneer toestemming verkregen is om data open te verspreiden, moet ervoor gezorgd worden dat ook de toegang tot het materiaal zo open mogelijk is. Dit betekent dat iedereen het materiaal moet kunnen openen, delen uit bestanden moet kunnen kopiëren en dat ontwikkelaars software kunnen schrijven waarmee derden automatisch door je collectiedata kunnen gaan. Door gebruik te maken van open standaarden zorg je ervoor dat iedereen op dezelfde manier toegang krijgt tot het materiaal.

We spreken van een open standaard wanneer de structuur van een bestandsformaat, of databestand voor iedereen bekend is en gebruikt mag worden. Sommige bestandsformaten van Microsoft en Adobe zijn bijvoorbeeld niet open: Word- en Excel-bestanden kunnen niet op alle computers gelezen worden, CSV- en TXT-bestanden wel. Photoshop-bestanden niet, JPG en PNG wel.

Metadatastandaarden

Er zijn verschillende methoden om metadata vast te leggen. Een zelf samengesteld Excel-bestand of CSV-bestand is moeilijk te combineren met andere databronnen. Om metadata te combineren wordt meestal gebruikgemaakt van XML- en RDF-bestanden. Beide formaten geven aan hoe de data opgebouwd is. Om deze bestanden verder te structureren wordt gebruik gemaakt van standaarden zoals FOAF³⁸, Dublin Core³⁹ en SKOS⁴⁰. Deze geven aan wat velden in XML- of RDF-bestanden betekenen.

Ook voor rechteninformatie is een standaard beschikbaar. CC-REL⁴¹ is een door Creative Commons ontwikkelde standaard. Deze standaard is ontwikkeld voor RDF-materiaal, maar kan ook in XML gebruikt worden. Standaarden geven veel voordelen. Door bijvoorbeeld CC-REL te gebruiken kunnen zoekmachines Creative Commons gelicenseerd materiaal herkennen en kan Creative Commons meer informatie over werken weergeven op de pagina van het digitale object.

Op Europeana kun je bijvoorbeeld bij de licentie doorklikken naar de rechteninformatie die Creative Commons aanbiedt doordat er CC-REL gebruikt wordt. In de afbeelding hieronder zie je de informatie die verschijnt bij het gebruik van de Public Domain Mark als licentie-informatie.

³⁸ Zie <http://www.foaf-project.org/>

³⁹ Zie https://en.wikipedia.org/wiki/Dublin_Core

⁴⁰ Zie <http://www.w3.org/2004/02/skos/>

⁴¹ http://wiki.creativecommons.org/CC_REL.

No Copyright

This work has been **identified** as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighboring rights.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, all without asking permission. See **Other Information** below.

Non-binding use guidelines apply to this work.

You can cite this work with this HTML:

```
<div xmlns:cc="http://creativecommons.org/ns#" xmlns:dct="http://purl.org/dc/terms/">
```

Afbeelding. Voorbeeld van CC-REL.

Gradaties van open

Tim Berners-Lee, de uitvinder van het internet en een Linked Data-initiatiefnemer, heeft een 5-sterren classificatiesysteem ontwikkeld voor open data⁴². Er zijn verschillende interpretaties over hoe het systeem van Lee precies uitgelegd moet worden. Het komt er op neer dat hoe meer sterren je collectie heeft, des te meer de collectie als open data beschouwd wordt. De eerste ster is het makkelijkst te halen: als je je data publiek aanbiedt heb je deze al te pakken. Je haalt nul sterren als jouw data alleen door het aanmaken van een account of betaling toegankelijk is of wanneer de data pas toegankelijk is na het invullen van een zogenaamde captcha.⁴³

Niet alle bestandsformaten en methoden van ontsluiten zijn even geschikt. Zo kan niet iedereen tekst en tabellen uit een PDF kopiëren. Wanneer je de data gestructureerd aanbiedt, dus niet als PDF maar als een Excel-bestand, dan verdienen je twee sterren.

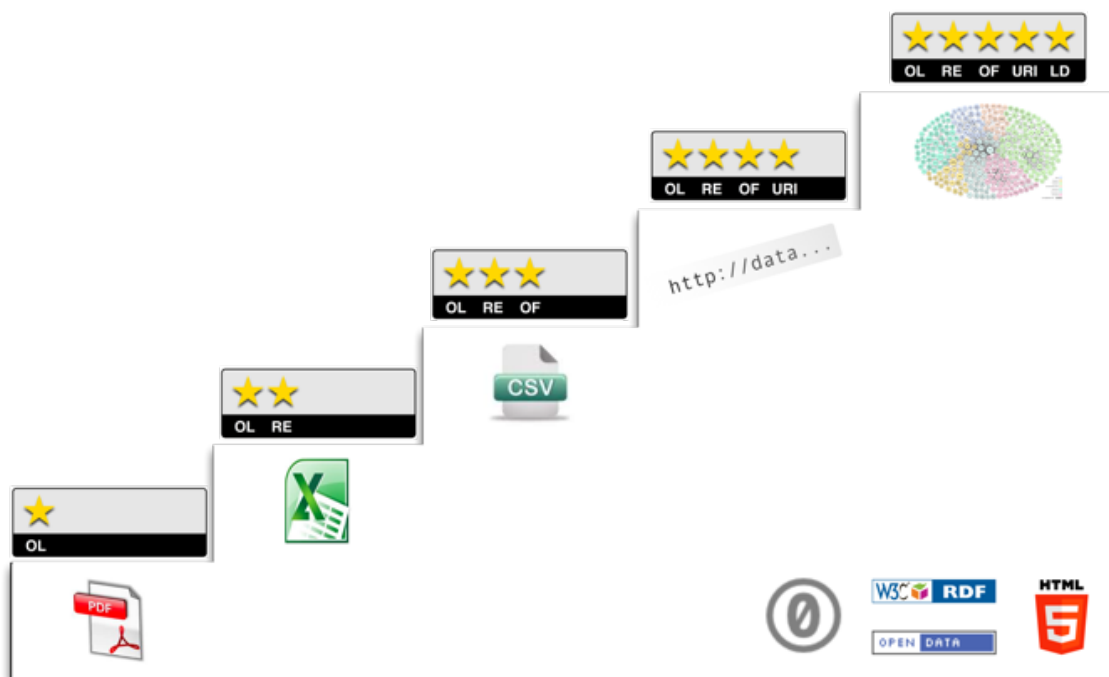
Om echt open te zijn zul je gebruik moeten maken van open bestandsformaten en open standaarden. Niet iedereen heeft namelijk Microsoft Excel op zijn computer staan. LibreOffice, Apple Numbers en Google Docs worden tegenwoordig ook veel gebruikt. We spreken van een open standaard wanneer de structuur van een bestandsformaat of databestand voor iedereen bekend is en gebruikt mag worden. In plaats van een Excel-bestand lever je CSV- en TXT-bestanden. Bij afbeeldingen zijn Photoshop-

⁴² Zie voor meer informatie <http://www.w3.org/DesignIssues/LinkedData.html>

⁴³ Een Captcha verlangt dat een gebruiker tekens van een op het scherm getoonde vervormde en/of onduidelijke opeenvolging van letters en/of cijfers intoetst alvorens hij toegang krijgt.

bestanden niet open, JPG en PNG wel. Wanneer je je data in open bestandsformaten aanbiedt krijg je van Berners-Lee je derde ster.

De vierde en vijfde ster zijn moeilijker te behalen. De visie van Berners-Lee is om alle informatie en kennis machineleesbaar aan elkaar te knopen. Hiervoor is Linked Open Data nodig. Om de vierde ster te halen is het nodig om de hele collectie aan te bieden als RDF, dat is een bestandsformaat waarmee je met links data kunt uitdrukken. Voor open cultuurdata wordt vaak geen RDF gebruikt, dus wij geven voor het aanbieden van de data middels een API ook vier sterren. Als je deze data onder een open licentie zoals CCo aanbiedt en variabelen zoals afmetingen en jaartallen koppelt aan andere data, dan verdien je alle vijf de sterren. Open cultuurdata is vanaf drie sterren goed bruikbaar.⁴⁴ Zorg er dus altijd voor dat je gestructureerde data met een open formaat aanbiedt.

Afbeelding. '5 Star Open Data' via <http://5stardata.info>.

Oefening: Hoeveel sterren heeft je collectie op dit moment?

Crowdsourcing en datacreatie

In veel gevallen is collectiedata incomplete data. Je kunt ervoor kiezen om deze imperfecte data met de buitenwereld te delen en eindgebruikers te betrekken bij het compleet maken van de collectie-informatie. Via crowdsourcing kun je bepaalde taken overdragen aan een community van vrijwilligers. Bijvoorbeeld het toevoegen van een locatie bij een object (geotagging). Er zijn ook apps die dergelijke

⁴⁴ Er zijn enkele uitzonderingen, zo kan het ontsluiten van archiefmateriaal in .PDF met externe metadata soms de beste oplossing zijn in specifieke situaties.

kenmerken kunnen toevoegen. Een voorbeeld daarvan is de winnaar van de educatie-prijs van de challenge: Tag-Art van Eugene Tjoa⁴⁵. Deze app laten gebruikers in de vorm van een quiz bijvoorbeeld de kunststorming van een schilderij bepalen.

Instellingen zijn vaak terughoudend om imperfecte data vrij te geven, omdat ze bang zijn om op foutieve informatie gewezen te worden. Dit is inderdaad iets om mee rekening te houden. Aan de andere kant leert de ervaring dat veel gebruikers hun vrije tijd en kennis graag willen inzetten om je te helpen. Reserveer genoeg tijd om je bezig te kunnen houden met de community en adequaat te kunnen inspelen op hun bijdragen en vragen.

Het vrijgeven van imperfecte data kan daardoor leiden tot het verbeteren en aanvullen van de data. Instellingen die hun data vrijgeven als open data leren ook van elkaar door elkaars metadata bij gelijksoortige objecten te vergelijken. Zo zegt Eliza Perez van Museum het Schip: "Dankzij de openbare collectie van het Textielmuseum Tilburg leer ik meer over mijn eigen collectie, want zij hebben een goede metadatering"⁴⁶.

Crowdsourcing wordt ingezet voor verschillende doeleinden. Zo kan het helpen bij het digitaliseren van collecties, het verzamelen van nieuwe objecten voor de collectie en het verrijken van collecties. Net als bij de inname van externe collecties en archieven is het bij crowdsourcing en datacreatie belangrijk om rekening te houden met kwesties rondom intellectueel eigendom.

Digitaliseren

Bij crowdsourcing wordt vaak snel gedacht aan het helpen van digitaliseren en catalogiseren van collecties. Hierin zijn een aantal interessante projecten actief. Bijvoorbeeld het Nederlandse project Vele Handen⁴⁷ en het open source project PyBossa⁴⁸. Ook OpenArch van Bob Coret gebruikt een actieve groep gebruikers om genealogische data te indexeren⁴⁹.

Met meer dan 1 miljoen geregistreerde gebruikers is Zooniverse⁵⁰ de bekendste van deze projecten. Old Weather⁵¹ is een Zooniverse-project dat gerund wordt door de Citizen Science Alliance. In competitievorm wordt deelnemers gevraagd om oude scheepslogboeken te transcoderen. Deze data wordt vervolgens gebruikt om analyses van de collectie te maken.

⁴⁵ <https://itunes.apple.com/nl/app/id946392297?mt=8>.

⁴⁶ Reactie uit interview in het kader van inventarisatie Open Cultuur Data bij Noord-Hollandse erfgoedinstellingen, oktober 2014. Meer informatie: <http://www.opencultuurdata.nl/2014/12/rapport-open-cultuur-data-in-noord-holland/>.

⁴⁷ Zie <http://www.velehanden.nl>.

⁴⁸ Zie <http://pybossa.com>.

⁴⁹ Zie www.openarch.nl

⁵⁰ <https://www.zooniverse.org>.

⁵¹ <http://www.oldweather.org>.

Verzamelen

Crowdsourcing wordt ook gebruikt om nieuwe objecten te verzamelen voor collecties. Het NIOD houdt bijvoorbeeld jaarlijks de 'Niet weggooien!' dagen⁵². Op deze dagen nemen ze oorlogsmateriaal dat anders misschien weggegooid zou worden op in hun collectie. Een ander voorbeeld is Home Movie Day⁵³, waar amateurfilmmateriaal verzameld en gedigitaliseerd wordt.

Europeana 1914-1918 organiseert soortgelijke dagen voor materiaal uit de Eerste Wereldoorlog⁵⁴. Aangezien Europeana niets fysieks inneemt, zijn de verzamelde objecten in dit project alleen gedigitaliseerd, gecategoriseerd en ontsloten via de portal en een themawebsite.

Verrijken

Wanneer je je collectiedata gestructureerd beschikbaar stelt, ontstaan er mogelijkheden om deze data te verrijken. Met verrijkte metadata kan nieuw onderzoek gedaan worden of kunnen er nieuwe, specifieke tentoonstellingen samengesteld worden.

In het project Mapit1418⁵⁵ heeft het Nationaal Archief een spelvorm ontwikkeld waarin mensen foto's op een kaart kunnen zetten zodat hiermee locatie-informatie toegevoegd kan worden aan de collectie. Het project Celluloid Remix⁵⁶ van EYE filminstituut blaast nieuw leven in oude films via remixcompetities. Het project Waisda⁵⁷ van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid helpt met het categoriseren en beschrijven van videoclips. Tot slot is er nog de app Tag-Art die kenmerken aan kunst kan toevoegen in de vorm van een quiz⁵⁸.

Licenseren

Of het nu gaat om digitaliseren, verzamelen of verrijken, let er bij alle nieuwe toevoegingen aan je collectie op dat je rekening houdt met de gebruiksrechten van je collectie. Het is zonde als je data toevoegt aan je collectie die je vervolgens 150 jaar lang niet kan publiceren omdat er geen goede afspraken gemaakt zijn.

Voor het licenseren van nieuwe data bevelen we aan om hier ook weer dezelfde regels te volgen, zoals besproken in hoofdstuk 1: metadata onder CCo, content maximaal onder een Naamsvermelding Gelijk-Delen licentie (CC-BY-SA).

Hergebruik van data

Binnen je eigen organisatie zullen ideeën en misschien projecten bestaan rond specifieke toepassingen die collectiedata gebruiken. Bij Open Cultuur Data gaat het niet om de ideeën die binnen de organisatie

⁵² Zie <http://www.niod.nl/nl/niet-weggooien>.

⁵³ Zie <http://www.homemovieday.com>.

⁵⁴ Zie <http://www.europeana-collections-1914-1918.eu/unlocking-sources/unlocking-sourcescollection-day>.

⁵⁵ Zie <http://www.mapit1418.nl>.

⁵⁶ Zie <http://celluloidremix.openbeelden.nl>.

⁵⁷ Zie <http://blog.waisda.nl>.

⁵⁸ Zie <http://tjoadesign.nl/cultuurchallenge/>

spelen. Het is onze ervaring dat gebruik maken van een externe community veel meerwaarde kan leveren.

De meerwaarde van het aansluiten bij een community van opendata-experts, programmeurs en ontwikkelaars die het leuk vinden om met open data aan de slag te gaan, is dat het nieuwe perspectieven op jouw dataset kan geven. Bovendien geeft een community de noodzakelijke (technische) expertise die je niet altijd zelf in huis hebt.

In zekere zin zijn de ideeën vanuit een organisatie zelf beperkt door het 'professionele vocabulaire' dat je hebt. Een collectiemedewerker heeft een specifiek idee over waarom een collectie relevant is, maar een ontwikkelaar kijkt weer met heel andere ogen naar deze collectie. Hij ziet bijvoorbeeld de potentie voor een techniek als gezichtsherkenning voor de ontsluiting van de collectie. Door het aantal perspectieven op je data te vergroten, vergroot je het potentiële bereik van de collectie.

Community

Open Cultuur Data vindt om deze reden aansluiting bij de community van Hack de Overheid⁵⁹, een collectief van experts op het gebied van open data en opendatatoepassingen, dat zich sterk maakt voor de ontsluiting van meer open data door overheden. Ongeveer tweemaal per jaar organiseert het collectief een hackathon en diverse competities en challenges⁶⁰.

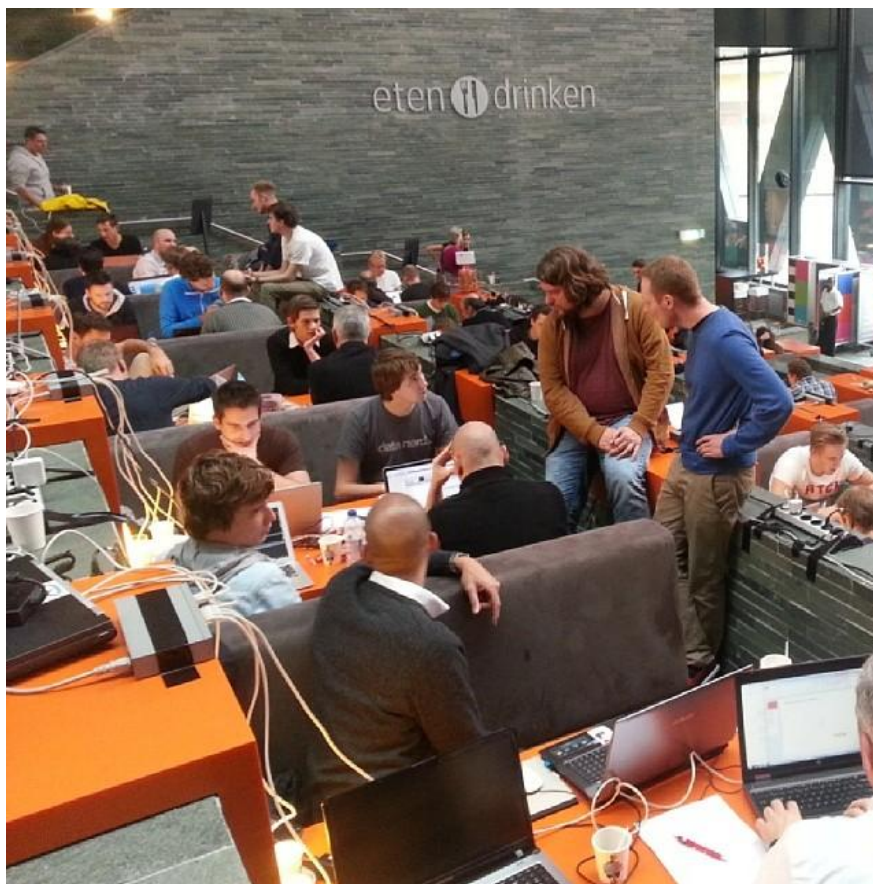
Tijdens hackathons en challenges van Open State presenteren betrokkenen van verschillende gespecialiseerde programmalijnen, zoals Open Onderwijs Data, Open Zorg Data, Politieke Transparantie en Open Cultuur Data, datasets en werken ze samen met de community aan nieuwe toepassingen. Hierdoor komen meerdere typen datasets samen die gecombineerd kunnen worden, wat tot interessante producten kan leiden.

Op basis van eerste ervaringen met het inbrengen van open cultuurdata op hackathons kunnen conclusies getrokken worden over wat vanuit het perspectief van een hacker en ontwikkelaar interessant bevonden wordt.

Ten eerste: (omvang)rijke content is gewild. Zorg ervoor dat er zo veel mogelijk en zo interessant mogelijke content beschikbaar is. Dus niet enkel metadata, maar ook afbeeldingen onder een open licentie. Uiteindelijk spreekt het meer tot de verbeelding om iets te doen met de afbeeldingen uit collecties dan met alleen de metadata van deze stukken, zo blijkt.

⁵⁹ <http://www.hackdeoverheid.nl> (onderdeel van de Open State Foundation).

⁶⁰ Hackathon: "een evenement waar softwareprogrammeurs elkaar ontmoeten om samen te programmeren". Bron: www.woorden.org.

Afbeelding. Er wordt nog steeds hard gehackt ! #hack123 is gelicenseerd onder een CC-BY-NC-SA licentie http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/deed.en_GB en gemaakt door Breyten Ernsting (<http://www.flickr.com/photos/breyten/10758644236/>).

Het EYE Film Instituut Nederland maakte voor Apps for Amsterdam bijvoorbeeld enkel metadata over hun collectie Nederlandse films beschikbaar. Deze data werd door niemand gebruikt. Het Rijksmuseum maakte naast de metadata van haar gehele collectie uiteindelijk ook een groot deel van de content uit de collectie beschikbaar. Deze werd veel gebruikt. Irene Haan en Lizzy Jongma zeggen het volgende over de inbreng van content:

Irene Haan (EYE Film Instituut Nederland): "Het beschikbaar stellen van de data was een goede eerste stap, maar zoals gezegd bevatte de data geen beeldmateriaal, waardoor het voor de ontwikkelaars waarschijnlijk geen aantrekkelijke dataset is (dit was al onze verwachting). De data is dan ook niet gebruikt. De volgende keer zullen we alleen data aanleveren als we ook beeldmateriaal beschikbaar kunnen stellen".

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "We zijn kunstwerken gaan selecteren die auteursrechtelijk vrij zijn en waar we beeldmateriaal van hebben, vanuit de veronderstelling dat appbouwers altijd beeldmateriaal willen gebruiken. Deze veronderstelling blijkt juist [...]. We merken inderdaad dat de meeste appbouwers op zoek zijn naar de Rembrandts en werken uit de Gouden Eeuw. Dit hebben wij kunnen uitleveren".

Ten tweede geldt dat data die meer open is meer gebruikt wordt. In deze context is het nodig om (commercieel) hergebruik toe te staan, dat de kwaliteit van de aangeboden content zo hoog mogelijk is (geen thumbnails) en dat het technisch open aangeboden wordt. Arjan den Boer, ontwikkelaar en tablet-uitgever, zegt hier het volgende over:

Arjan den Boer (tablet-uitgever): “[...] graag met zo min mogelijk beperkingen qua licentie en met name ook het gebruik van beeldmateriaal. Alleen metadata en geen beeld of slechts thumbnails hebben we weinig aan”.

Ten derde hebben we gemerkt dat API's populairder zijn onder ontwikkelaars dan datadumps. Het stelt ontwikkelaars in staat om de data direct te integreren in hun App of website, terwijl ze die integratie bij een datadump eerste zelf nog moeten bouwen. Ook is het makkelijker om de data snel te doorzoeken (een 'query' te maken) op relevantie.

Op een hackathon hebben ontwikkelaars niet veel tijd om te inventariseren waar ze mee aan de slag willen gaan en een API maakt het gemakkelijker om snel te zien of de data bruikbaar is. Een ander voordeel van een API ten opzichte van een datadump is dat de data live geüpdatet wordt. Tot slot is het van belang om datasets duurzaam te ontsluiten, dat willen zeggen toegankelijk en actueel houden. Daarbij is een helpdesk voor problemen en vragen ook belangrijk. Dit schept vertrouwen bij ontwikkelaars om met de data aan de slag te gaan.

Toepassingen van open cultuurdata

Op basis van de ingezonden applicaties van Apps voor Nederland (2011), de Open Cultuur Data Competitie (2012) en de Open Cultuur Data Challenge (2014), zien we een aantal trends. Voor de Apps voor Nederland-competitie werden in totaal 13 applicaties van de ruim veertig inzendingen met opencultuurdatasets gemaakt. Voor de Open Cultuur Data Competitie waren er in totaal 27 inzendingen en de Challenge leverde 19 inzendingen op. Op de website van Open Cultuur Data wordt een overzicht van toepassingen gegeven⁶¹. Op dit moment bevat het overzicht 59 toepassingen.

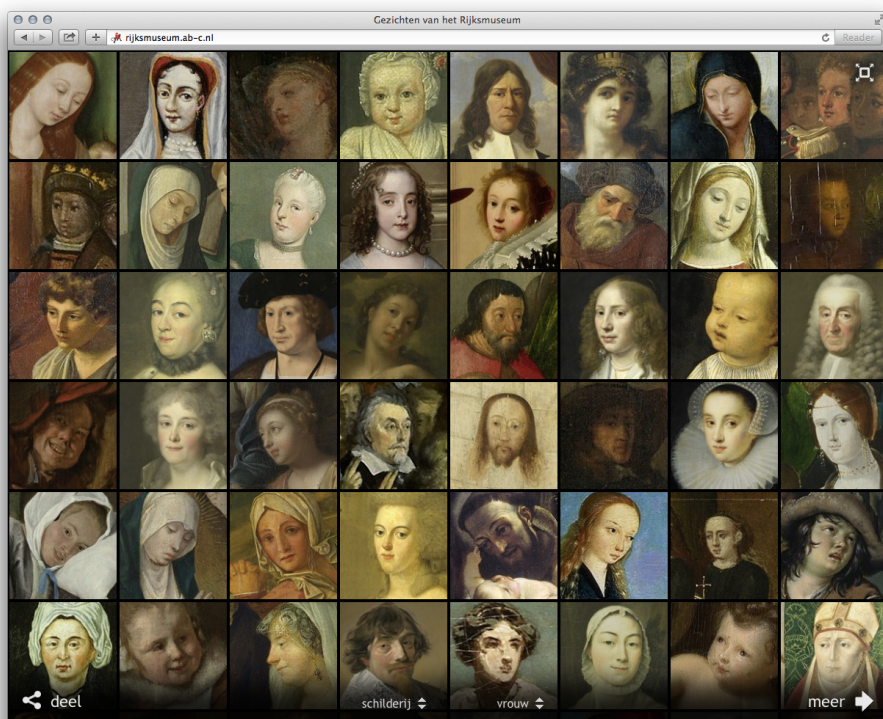
Collecties doorzoekbaar maken

Een eerste trend die we vooral in de beginperiode van Open Cultuur Data zagen, is applicaties die de data beter of op nieuwe manieren doorzoekbaar maken. Bijvoorbeeld door de data te koppelen aan een classificatiesysteem. Ook werd data gekoppeld aan data van andere culturele instellingen en werden nieuwe technologieën als spraakherkenning ingezet om data op een alternatieve manier doorzoekbaar te maken. Dit gaat verder dan de standaard manieren van zoeken op titel of naam van de kunstenaar, die vaak al door de instelling zelf aangeboden worden.

- OpenDataNederland.org: een platform waar je door open databronnen kunt zoeken op onderwerp, licentie, categorie enzovoorts. Developers: Bas van Dijk en Marthijn van den Heuvel. Gebruikte datasets: divers. URL: www.opendatanederland.org.

⁶¹ <http://www.opencultuurdata.nl/apps>

- Search.opencultuurdata.nl: een zoekmachine die de inhoud van de Open Cultuur Data API doorzoekbaar maakt. Developers: Frank Sträter en Tim Meerhof. Gebruikte datasets: OCD API. URL: <http://search.opencultuurdata.nl>.
- Gezichten van het Rijksmuseum: gezichtsherkenningstechniek maakt het mogelijk gezichten op schilderijen, tekeningen en prenten van het Rijksmuseum op een nieuwe manier te bekijken en daarmee de museumcollectie op een 'menselijke' manier te verkennen. Developers: Hans van den Berg en Arjan den Boer, ab-c media. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://rijksmuseum.ab-c.nl>.

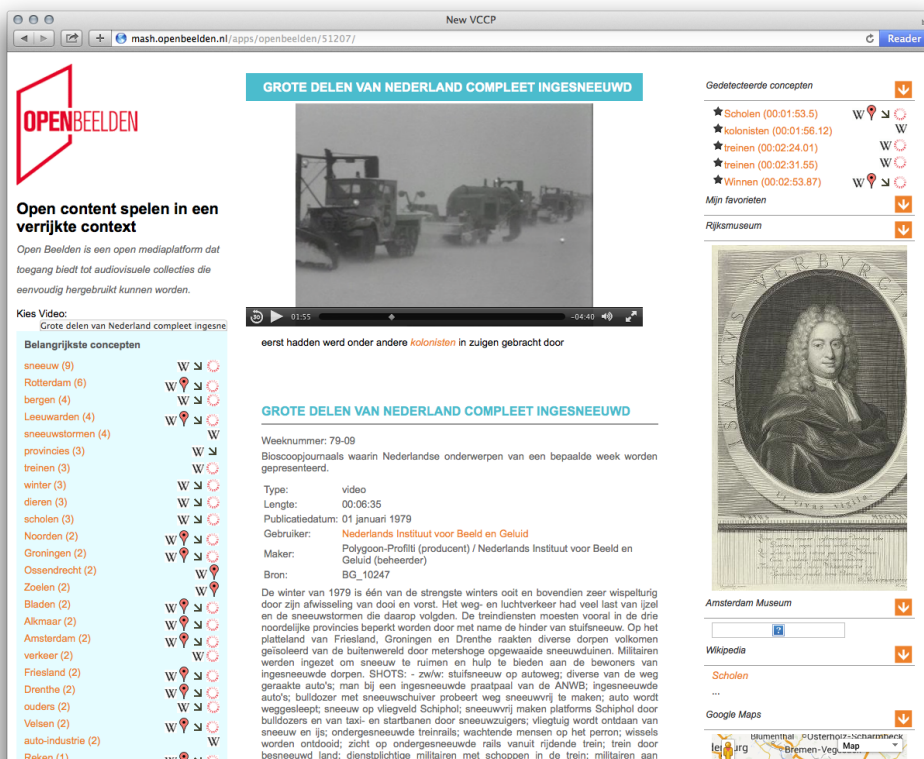
Afbeelding. Screenshot van *Gezichten van het Rijksmuseum* via <http://rijksmuseum.ab-c.nl>.

Verrijken met nieuwe bronnen

Een tweede trend is het verrijken van de aangeboden data met nieuwe data of het toevoegen van deze data aan andere contentplatforms. Denk bijvoorbeeld aan het verrijken van data met Wikipedia-artikelen of door deze op Google Maps beschikbaar te maken.

- Cabaretier Archief: deze website laat alle cabaretiers van Nederland zien. Developers: Tom Merkestijn, Derk Schermacher en Dennis Pol. Gebruikte datasets: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (wiki), Nationaal Archief (Fotopersbureau Anefo). URL: <http://www.merkestijn.nl/school/project>.
- OpenArch: Deze website combineert genealogische gegevens met oude stadskarten en fotoarchieven. Developer: Bob Coret. Gebruikte datasets: diverse archieven. URL: www.openarch.nl.

- Open Beelden-video's verrijkt met Open Data: de demo laat zien hoe je een video in een verrijkte context kunt afspelen door open databronnen te koppelen aan termen die voorkomen in de spraaktranscripten van de video. Developer: Jaap Blom, Beeld en Geluid, afdeling R&D. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum, Open Beelden (Beeld en Geluid), Rijksmuseum. URL: <http://mash.openbeelden.nl/apps/openbeelden/51207>.

Afbeelding. Screenshot van Open Beelden mash via <http://mash.openbeelden.nl/apps/openbeelden/51207>.

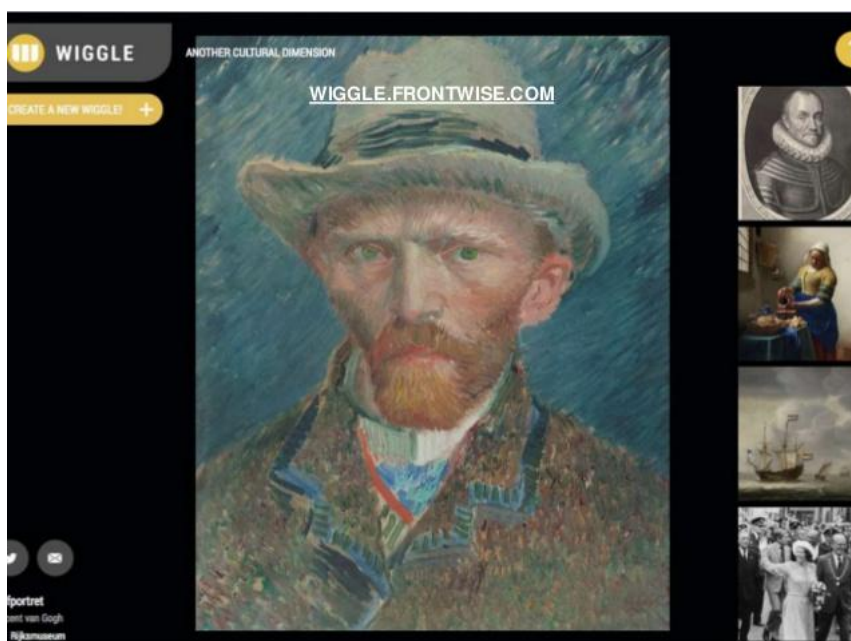
Mobiele applicatie en tablets

Als je aan applicaties of apps denkt, dan denk je in eerste instantie toch wel aan toepassingen voor je mobiele telefoon of een tablet, en dit is iets wat niet elke culturele organisatie zich kan veroorloven om te (laten) bouwen. Denk bijvoorbeeld aan een (mobiele) applicatie waarbij je op basis van je locatie historische content kunt bekijken.

- Open Beelden TV: een intuïtieve app waarmee je eenvoudig op je smartphone, tablet en computer het Open Beelden-archief kunt ontdekken via Informatie, Overzicht, Kanaal en Afspelen. Developer: Frank Sträter. Gebruikte dataset: Open Beelden. URL: <http://www.beeldvoorbeeld.nl/tv>.
- Vistory – The Interactive Historical Video App (winnaar Apps voor Nederland): gebruikt geolocatietechnologie op smartphones om te bepalen waar je bent en laat je op basis hiervan historische films zien die in de buurt zijn opgenomen. Developers: Jonathan Carter, Paul Manwaring, Jeroen van der Linde,

Martin Elshout, Deniz Tezcan (gezamenlijk: Glimworm IT). Gebruikte dataset: Open Beelden (Beeld en Geluid). URL: <http://www.vistory.nl>.

- Museum Detective (winnaar Open Cultuur Data Challenge): deze app gebruikt Bluetooth Beacons, Philips Hue Lights en fotoherkenning om een interactieve speurtocht te houden door culturele instellingen. Developers: Wim de Nood en Hugo van Wissen. Gebruikte datasets: OCD API. URL: <http://www.quest-factory.nl/>

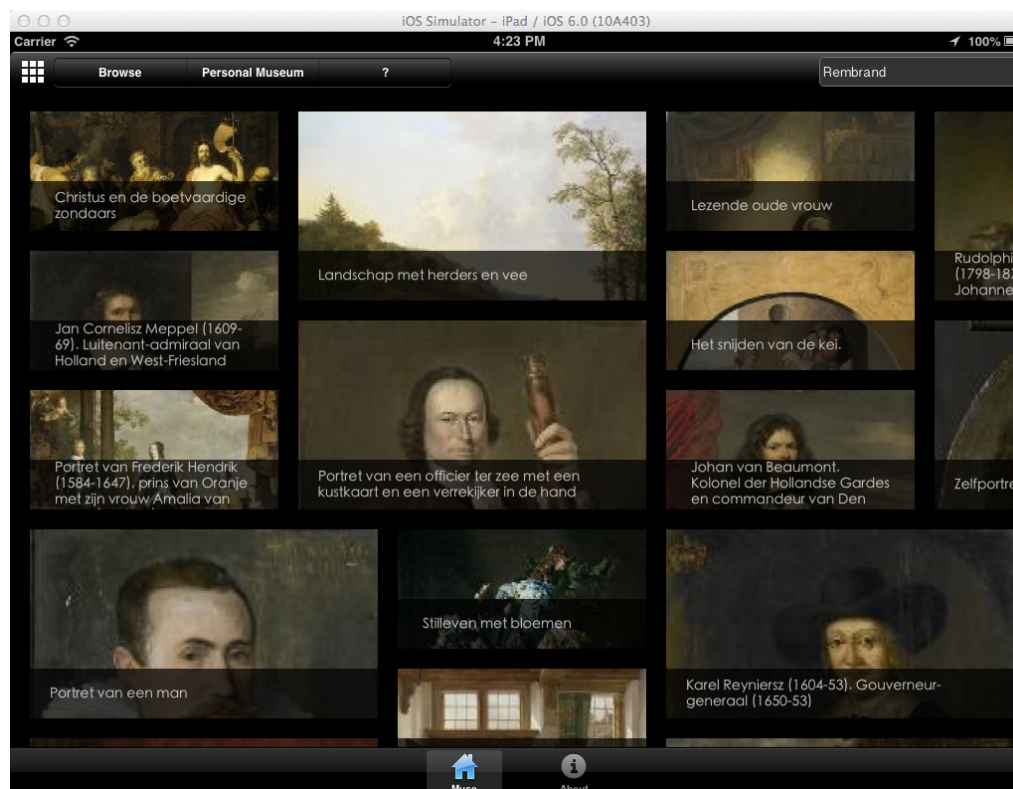
Afbeelding. Screenshot van Wiggle via <http://wiggle.frontwise.com>

Socialemediaplatforms

Het koppelen van open data aan sociale platforms en daar een sociale dimensie aan geven (technisch gezien), is een vorm van hergebruik die we ook terugzien in de gemaakte applicaties. Denk aan koppelingen met Twitter, Facebook, of bijvoorbeeld Flickr.

- Openarchief Twitter-streams: Tweets over het Nederlandse cultuuraanbod. Developer: Hans Nouwens. Gebruikte datasets: o.a. Amsterdam Museum, Rijksmuseum. URL: <http://openarchief.org>.
- Daily Open Culture Twitterbot: Tweets met foto's die op dezelfde dagen, maar jaren eerder genomen zijn. Developer: Kartin Denthler. Gebruikte datasets: API (ANEFO fotocollectie). URL: <https://twitter.com/ddodocbot>.
- Wiggle: Breng je kunstwerken tot leven door ze met een dieptemap in te kleuren en ze gaan bewegen. Deel ze daarna via social media. Developer: Richard Jong en Wernich Helmich (Frontwise). Gebruikte datasets: API. URL: <http://wiggle.frontwise.com>.

- Muse: creëer je persoonlijke museum op je iPad en deel dit makkelijk via je sociale netwerken. Developers: Jonathan Carter, Paul Manwaring en Deniz Tezcan (Glimworm IT). Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://mobilemuseum.eu>.

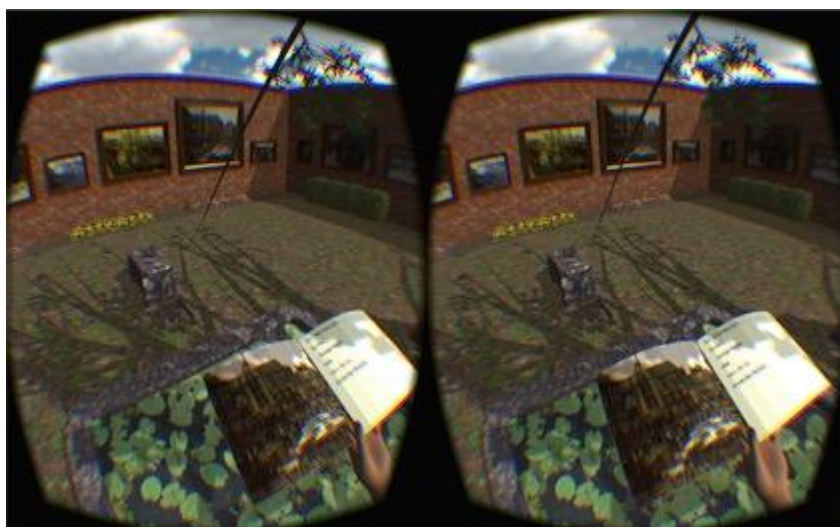

Afbeelding. Screenshot van Muse - The Personal Mobile Museum via <http://mobilemuseum.eu>.

Visualisatie

Het aantrekkelijk visualiseren van data, zodat het voor de eindgebruiker intuïtief en makkelijk te gebruiken is, is een duidelijk aanwijsbare trend. Denk bijvoorbeeld aan een visualisatie van werken of tentoonstellingsinformatie op een kaart, zodat je onderweg snel kan zien waar je heen kunt gaan. Of denk aan een visualisatie van werken op een tijdlijn.

- Map the War: deze app gebruikt de beeldbank van het NIOD om de foto's uit deze beeldbank op een kaart met een tijdlijn te plaatsen. Developer: Dennis Adriaansen. Gebruikte dataset: De Beeldbank WO2 van het NIOD. URL: <http://www.dennisadriaansen.nl/niodapp/timemap.html>.
- Tijdbalk.nl: stel zelf eenvoudig een tijdbalk samen uit open cultuurdata. Developer: Arjan den Boer. Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: <http://tijdbalk.nl>.
- Virtueel Museum (winnaar Open Cultuur Data Challenge): Kies je eigen kunst en expositieruimte en ga met een Oculus Rift een 3D virtueel museum binnen waar je zelf kan rondlopen en de kunst kan bekijken. Developer: Ernst Dommershuizen. Gebruikte dataset: OCD API. <http://vrmuseum.nl/>.

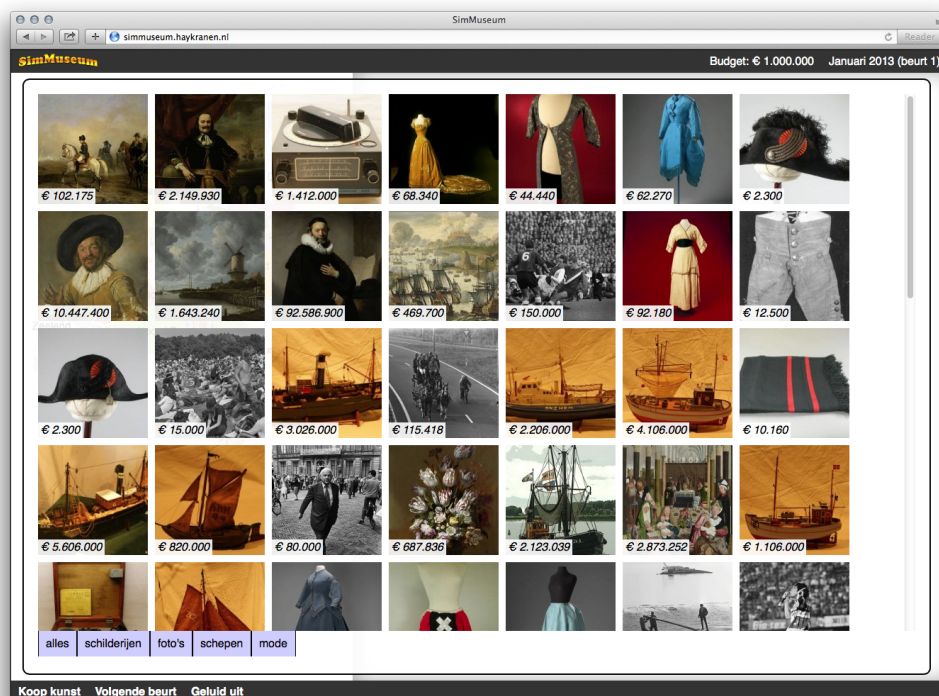

Afbeelding. Screenshot van Virtueel Museum via <http://vrmuseum.nl>

Games

Een andere trend is de game. In de beginperiode van Open Cultuur Data waren het nog 'simpele' quizformats waarin je de naam van de maker van een werk of het jaartal moet raden. De games die worden gemaakt op basis van cultuurdata worden steeds complexer en creatiever wat betreft het narratief van de game en de inzet van de data.

- Tom's Tijdmachine: educatieve game waarin je zoveel mogelijk punten en hints moet verzamelen aan de hand van filmpjes. Developers: Geert Beskers, Joris Bijsterveld, Luc Waardenburg, Bram Blom en Jeffrey Beckers. Gebruikte datasets: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Open Beelden. URL: <http://breadmonkey.geertbeskers.nl>.
- SimMuseum: een spel waarbij het doel is om als museumdirecteur het grootste museum van Nederland te bouwen. Developer: Hay Kranen. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum (mode); Nationaal Archief (Anefo); Rijksmuseum (schilderijen); Visserijmuseum Zoutkamp. URL: <http://simmuseum.haykranen.nl>.

Afbeelding. Screenshot van SimMuseum via <http://simmuseum.haykranen.nl>.

Remixen

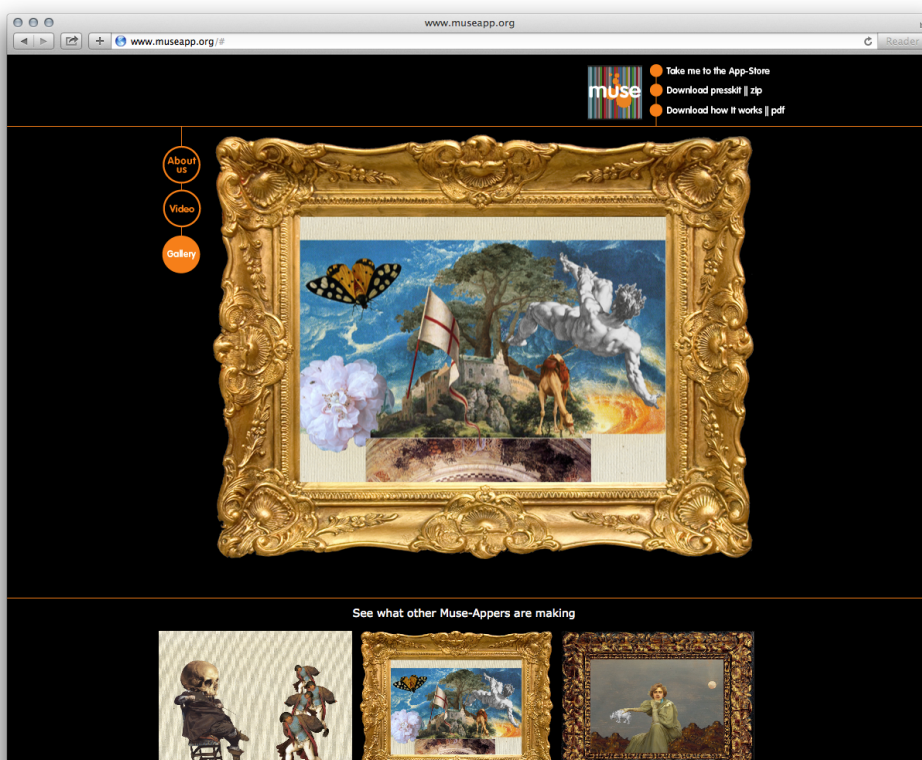
Tot slot zien we dat ontwikkelaars applicaties ontwikkelen waarin eindgebruikers in staat gesteld worden om content te bewerken en deze nieuwe eigen werken met andere gebruikers kunnen delen. Dit is populair voor zowel afbeeldingen, als audio en video.

- Histogram (tweede prijs Open Cultuur Data competitie): foto's uit het Anefo-archief krijgen een nieuw leven als digitale ansichtkaart. Developer: Frontwise (Richard Jong). Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: <http://www.frontwise.nl/lab/histogram>.
- Muse App (winnaar Open Cultuur Data-competitie): creëer je eigen kunstwerk met cut-outs van de grote meesters. Developers: Femke van der Ster, Peter Henkes en Jelle van der Ster. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum, Rijksmuseum. URL: <http://www.museapp.org>.

Kortom, in een korte tijd zijn met beperkte middelen veel nieuwe soorten toepassingen gemaakt waar je als culturele instelling misschien niet zo snel aan had gedacht. Hoewel sommige toepassingen nog relatief eenvoudig lijken – en sommigen ook al weer uit de lucht zijn⁶² – waren dit de eerste (werkende) prototypes binnen een genre waar nieuwe mogelijkheden in de toekomst nog verder verkend kunnen

⁶² Op het moment van schrijven zijn 12 van de 59 toepassingen op www.opencultuurdata.nl niet meer beschikbaar.

worden en kunnen bijdragen aan het faciliteren van brede toegang tot je data en het stimuleren van hergebruik in nieuwe contexten voor nieuwe publieken.

Afbeelding. Screenshot van Muse App via <http://www.museapp.org>.

Om verder te komen dan prototypes die na verloop van tijd niet meer beschikbaar waren op internet heeft Open Cultuur Data in 2014 de Challenge georganiseerd. De bedoeling hiervan was om in de eerste fase een prototype in te zenden die gebruik maakte van verschillende databronnen uit de OCD API. Een jury koos daaruit de vier meest kansrijke apps. Open State heeft deze ontwikkelaars vervolgens in een begeleidingstraject van een kwartaal geholpen om hun apps technisch verder te ontwikkelen en commercieel tot een succes te brengen. De winnaars ontvingen hun prijs pas na het afronden van dit traject. Dit heeft ertoe geleid dat de vier winnaars hun app verder ontwikkeld hebben en de ontwikkelaar van Museum Detective bijvoorbeeld in gesprek is met potentiële klanten.

Oefening: Bij welke bestaande applicatie uit het overzicht zou jouw collectie mooi aansluiting kunnen vinden?

Samenwerken

Het beschikbaar stellen van de juiste data op de technisch best mogelijke manier is een eerste stap op weg naar het stimuleren van hergebruik van je data. Actief participeren in Hackathons en andere typen

evenementen waar ontwikkelaars naartoe gaan, zijn een goede tweede stap. Het blijkt dat als je je als dataprovider ook als laagdrempelige samenwerkings- en gesprekspartner opstelt richting ontwikkelaars en de buitenwereld, dit goed kan uitpakken voor het verbeteren van het hergebruik van je data. Hoe doe je dat?

Juiste documentatie

Zorg voor juiste documentatie van wat je aanbiedt. Het opstellen van richtlijnen voor gebruik maakt het voor een gebruiker duidelijk wat zij of hij wel of niet mag doen onder welke voorwaarden. De gekozen licentiestructuur in de data geeft hier richting aan en het is aan te raden om dit ook als metadata te leveren bij je data. Daarnaast is het aan te raden ook een begeleidend document met meer context en uitleg op te stellen en op je website te plaatsen.

Wanneer content en metadata vrij gebruikt en hergebruikt mogen worden, kun je bepaald gebruik (bijvoorbeeld het vermelden van de naam van de instelling die de data beheert of dat je het niet mag gebruiken in bepaalde contexten die de naam van de instelling schaden) in principe niet afdwingen in bindende voorwaarden. Je kunt wel vriendelijk verzoeken om de intentie van de instelling te respecteren. In deze context heeft Europeana bijvoorbeeld 'User guidelines'⁶³ opgesteld waarbij de wensen van Europeana geëxpliciteerd worden en waarbij de gebruiker vriendelijk verzocht wordt om in de geest hiervan te handelen.

Binnen Open Cultuur Data hebben we de Datablog ontwikkeld: een format waarin je op een makkelijke en niet al te technische manier omschrijft om wat voor data het gaat en waar je deze data kunt ophalen. Juiste documentatie betekent dat ontwikkelaars makkelijk aan de slag kunnen met je data:

Frank Sträter (ontwikkelaar Open Beelden API): "Mijn voorbereiding bestond uit het *parsen* van de, overigens uitstekend werkende en gedocumenteerde API-feed van Open Beelden. Middels een PHP-script beschikte ik over de data, zodat ik de *user interface* (UI) kon gaan bouwen in HTML5, CSS en Javascript".

Maarten Brinkerink (Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid): "In totaal hebben we drie verschillende datasets aangedragen, die reeds open beschikbaar waren, maar nog niet bij elkaar waren gebracht. De datablogs die vanuit Open Cultuur Data vereist worden zijn hiervoor cruciaal, omdat je hiermee ontwikkelaars en andere (her)gebruikers goed duidelijk maakt wat een dataset precies bevat en wat je er mee mag".

Biedt je documentatie niet alleen op je eigen website aan, maar kijk ook naar relevante andere platforms die het hergebruik van je data kunnen promoten. Via www.opencultuurdata.nl/datasets houden we een overzicht bij van alle datasets die door culturele instellingen in Nederland open aangeboden worden. Daarnaast is een groeiend aantal datasets terug te vinden in de OCD API. Is jouw organisatie net zoals het Nationaal Archief een overheidsorganisatie? Dan bevelen we aan je dataset

⁶³ <http://www.europeana.eu/portal/rights/pd-usage-guide.html>.

ook aan te melden bij het Register Open Data⁶⁴, het open dataportaal van de Nederlandse overheid. Je kunt je dataset ook aanmelden bij het onafhankelijke initiatief [OpenDataNederland.org](http://opendatanederland.org)⁶⁵.

Gesprek aangaan

We stimuleren dat dataproviders de data persoonlijk komen pitchen op evenementen en in gesprek gaan met ontwikkelaars, ook via social media. Vaak hebben ontwikkelaars interessante vragen en kunnen ze helpen om de data nog beter beschikbaar te stellen. Als een ontwikkelaar een applicatie maakt waar je misschien niet zo blij mee bent vanuit de doelstellingen van je organisatie, is het belangrijk om een open gesprek daarover te kunnen voeren in een informele sfeer.

Daarnaast adviseren we een duidelijke helpdesk voor hergebruikers van jullie data. Omschrijf bijvoorbeeld in het datablog met wie en hoe men contact kan opnemen bij vragen en problemen omtrent de data. Dat kan een e-mailadres zijn, een contactformulier, maar ook een Twitteraccount. Zorg dat de contactgegevens actueel blijven en dat vragen beantwoord worden. Dit schept vertrouwen en motiveert ontwikkelaars om hun toepassingen verder te ontwikkelen.

Credits geven

Op hackathons, challenges en competities stoppen ontwikkelaars vaak vrije tijd in het ontwikkelen van applicaties. Op een of andere manier laten zien dat je waardeert dat zij ook voor jou aan de slag zijn, is goed voor de ontwikkeling van de relatie. Het Rijksmuseum documenteert bijvoorbeeld alle applicaties die gemaakt zijn met de Rijksmuseum-API op de eigen website.

Samenwerkingsprojecten

De incidentele samenwerking die op events zoals een hackathon tot stand komt, kun je laten uitgroeien tot een langdurige samenwerking of tot samenwerking met weer nieuwe partijen. Het Nationaal Archief besloot bijvoorbeeld samen te werken met Histogram, die de tweede prijs gewonnen had in de Open Cultuur Data-competitie. Samen hebben ze de applicatie doorontwikkeld tot een Facebook-app.

Een ander samenwerkingsverband is bijvoorbeeld de app Museum Detective met het Amsterdam Museum. Tijdens de Museumn8 2014 mochten de winnaars van de Open Cultuur Data Challenge hun apps presenteren in een expositieruimte in het Amsterdam Museum. In overleg met het museum hebben de makers van Museum Detective hun app aangepast aan de Amsterdam DNA expositie en zo een interactieve speurtocht voor Museumn8bezoekers mogelijk gemaakt.

Oefening: Met welke partners werkt je organisatie nu samen voor het maken van toepassingen voor je collectiedata? Wat is het type relatie dat je met deze partij(en) hebt? (bijvoorbeeld: contract, licentie, opdracht, partnerschap)

⁶⁴ Zie data.overheid.nl.

⁶⁵ Zie <http://opendatanederland.org/nl/checklist>.

Samenvatting

Data beschikbaar stellen is niet zo makkelijk als het lijkt. Je krijgt te maken met de beperkingen binnen je eigen collectieregistratiesysteem en de wensen van hergebruikers. Zorg ervoor dat je inspeelt op die vraag door de data zo open mogelijk beschikbaar te stellen volgens de vijf sterren van Berners-Lee en maak gebruik van API's.

Treed buiten de muren van je organisatie, ga het experiment en het gesprek aan met ontwikkelaars. Wanneer je met een community in aanraking komt, zorg er dan altijd voor dat je een open gesprekspartner bent. Houd er rekening mee dat de creativiteit van de ontwikkelaar je vaak kan verrassen.

Praktijkopdracht: Technische inventarisatie

Geef op elke opdracht antwoord in minimaal 150 en maximaal 300 woorden.

1. Beschrijf de deelmogelijkheden van je collectieregistratiesysteem.
Kan je met je registratiesysteem bijvoorbeeld een datadump maken? Is er een API beschikbaar?
2. Beschrijf de doelstelling van het beschikbaar stellen van je collectie.
Wil je creatief hergebruik stimuleren, je bereik vergroten, etc.?
3. Beschrijf de manier waarop je data gaat delen.
Maak je gebruik van een datadump, aggregator, contentplatform en/of API? Waarom?
4. Welke standaarden/bestandsformaten ga je gebruiken?
Hoeveel sterren krijg je hiervoor?
5. Zijn er mogelijkheden om je collectie te digitaliseren of te verrijken met eindgebruikers?
Lopen er al crowdsource-initiatieven in jouw instelling? Welke mogelijkheden zijn er?
6. Stel conceptgebruikersvoorwaarden op en een begeleidende documentatiepagina voor je eigen website. *Is het voor een leek helder wat hij of zij met de data wel of niet mag doen en onder welke voorwaarden?*

Praktijkopdracht: Datablog Schrijven

Schrijf een blogpost ('datablog') over jouw dataset in het onderstaande format. Een datablog is bedoeld voor programmeurs die straks iets met de data willen gaan doen. Dit hoeft geen technische documentatie te zijn. Ga in je datablog in ieder geval in op de volgende vragen:

- Waarom is deze data interessant volgens jou?
- Waar gaat deze data over? Wat kunnen mensen vinden in de data?
- Wat mag de gebruiker met de data doen? Onder welke licentie bied je de metadata en de content aan?
- Hoe kun je aan deze data komen en in wat voor een format wordt het aangeboden?
- Zijn er nog dingen waar je rekening mee moet houden?

En lever de volgende zaken hierbij aan:

- Een afbeelding die de dataset illustreert
- Een logo van je organisatie voor op de Over-pagina van Open Cultuur Data

Je kunt voorbeelden van datablogs vinden op de website van Open Cultuur Data via <http://www.opencultuurdata.nl/datasets/>.

Hoofdstuk 3. Beleidsvorming, risico's en voordelen

In dit hoofdstuk gaan we in op beleidsmatige aspecten van open data. Je kunt eenmalig een dataset als open data vrijgeven ter experiment, maar als je echt impact wil creëren met open data, dan zal er ook vervolg gegeven moeten worden aan dit experiment en moet open data als thema door de hele organisatie gedragen worden.

We kijken in dit hoofdstuk naar zowel de voordelen als de risico's die benoemd worden door organisaties die als eerste met open data aan de slag zijn gegaan. We putten hierbij uit casestudies waarin deelnemers aan het Open Cultuur Data-netwerk hun ervaringen hebben vastgelegd en baseren ons op workshops die we hierover gegeven hebben.

Aan het einde van het hoofdstuk heb je een beeld gekregen van de angsten en overtuigingen die in de sector leven ten aanzien van open data. Je kunt voor- en nadelen voor je eigen organisatie afwegen en de eerste stappen schetsen die nodig zijn om open data te verankeren in het beleid van je organisatie.

Open data in de culturele sector

Open data is een concept dat al lange tijd bestaat maar pas sinds het begin van deze eeuw een formelere definitie gekregen heeft. De afgelopen jaren is het concept ook steeds meer in (Europees) beleid geformaliseerd. De verwachting is dat dit beleid de komende tijd ook meer concretere vormen aan zal nemen.

Voor veel culturele instellingen is open data op dit moment nog een nieuw fenomeen. Iemand uit de organisatie pikt het thema op en probeert er via een ad-hoc-experiment ervaring mee op te doen. Voor EYE Film Instituut Nederland was het in 2012 een nieuw onderwerp dat voor deelname aan de Apps voor Nederland-competitie intern goedgekeurd werd door het Management Team.

Irene Haan (EYE Film Instituut Nederland): "Ontsluiting van de collectie wordt door iedereen erg belangrijk gevonden, maar het open beschikbaar stellen is nog niet *top of mind*. Het ging nu in overleg tussen de afdeling Collectie, Digitalisering en Digitale Presentatie. Het Management Team heeft het opstellen van de data wel geaccordeerd; maar nog niet echt een duidelijk beeld van de mogelijkheden en eventuele voordelen ervan".

Voor het Nationaal Archief was het in 2012 ook een nieuw onderwerp. Door deelname aan de wedstrijd is alles echter in een stroomversnelling geraakt. Er is bij het Nationaal Archief inmiddels een interne werkgroep opgericht die de opendata-agenda als speerpunt verder uitgewerkt heeft.

Tim de Haan (Nationaal Archief): "In eerste instantie leek het moeizamer te gaan dan ik had voorzien. Men snapte niet waar ik het over had, waar ik naar toe wilde, wat ik nodig had. Maar sneller dan ik had verwacht is het begrip open data binnen de organisatie geland. Het staat intern prominent op de agenda en we willen er dit jaar al meer mee doen".

Bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid speelt de Research & Development-afdeling een voortrekkersrol als het om open data gaat. Met de start van projecten zoals Open Beelden in 2009 was Beeld en Geluid een van de pioniers. Ook waren ze één van de partijen die startten met Open Cultuur Data.

Maarten Brinkerink (Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid): "Op dit moment vervult de Research & Development-afdeling waar wij werken een voortrekkersrol. We werken samen met de unit Marketing & Communicatie en informeren ze over de stappen die we zetten".

Open data staat sinds een aantal jaren hoog op de digitale agenda in Europa⁶⁶. Via de Europese richtlijn voor hergebruik van overheidsinformatie, de PSI Directive⁶⁷, committeren alle Europese lidstaten zich sinds 2003 aan een minumpakket voorschriften voor het hergebruik van overheidsinformatie. Voormalig vicepresident voor de Digitale Agenda van de Europese Commissie Neelie Kroes deed in 2011 de volgende oproep aan culturele instellingen⁶⁸:

"I urge cultural institutions to open up control of their data...there is a wonderful opportunity to show how cultural material can contribute to innovation, how it can become a driver of new developments. Museums, archives and libraries should not miss it (p.6)".

In 2013 werd de richtlijn aangepast⁶⁹ om het meer in lijn met de open overheidsdatabeweging te brengen. In deze aanpassing werd de scope van de richtlijn verder uitgebreid met cultureel erfgoed. De richtlijn geldt nu ook voor bibliotheken (inclusief universiteitsbibliotheken), musea en archieven. Ook zij moeten waar mogelijk, met inachtneming van de Auteurswet en met behoud van de mogelijkheid om kosten in rekening te brengen, data in open en machineleesbare formaten en onder open licenties vrijgeven.

Europa streeft een verdere harmonisatie van de regelgeving voor culturele erfgoedinstellingen na. Op dit moment verschillen de nationale beleidskaders en praktijken nog enorm veel van elkaar. Voor actuele informatie over Europees beleid kun je het beste het nieuws op het ePSI-platform⁷⁰ volgen. Deze website houdt ook een dossier over cultuur bij.

⁶⁶ Niggemann, E., J. De Decker, & M. Lévy. (2011). The new renaissance. Reflection group on bringing Europe's cultural heritage online. Brussels: European Commission.

http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/refgroup/final_report_cds.pdf.

⁶⁷ Zie <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0098:EN:NOT>.

⁶⁸ Kroes, N. (2011). "Foreword: Culture and Open Data: How Can Museums Get the Best from their Digital Assets?" Uncommon Culture: From Closed Doors to Open Gates, vol. 2, no. 1/2. Consulted December 10, 2012.

<http://www.firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/UC/article/view/3771/3053>.

⁶⁹ Zie <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:175:0001:0008:EN:PDF>.

⁷⁰ Zie <http://www.epsiplatform.eu>.

Meerwaarde van open data

In 2011 onderzochten Europeana en Kennisland de risico's en voordelen ten opzichte van open metadata. In de paper *The Problem of the Yellow Milkmaid*⁷¹ werden tien risico's en tien voordelen benoemd. We legden deze twee lijsten voor aan deelnemers aan de eerste Masterclass Open Cultuur Data en het Baas van je eigen Metadata-symposium georganiseerd door Digitaal Erfgoed Nederland (DEN) (2012) met de vraag welke voordelen en risico's relevant waren voor hen. Hierbij vergrootten we de scope van metadata naar metadata én content.

De onderzochte voordelen van open data:

1. **Toenemende relevantie:** open data kan worden gebruikt op plaatsen waar online gebruikers samenkomen (inclusief sociale netwerken) en data-aanbieders helpen om hun relevantie te behouden in de huidige digitale samenleving.
2. **Toenemend aantal kanalen** voor eindgebruikers: het vrijgeven van open metadata verhoogt de mogelijkheden die gebruikers hebben om de collecties te zien.
3. **Dataverrijking:** open data kan verrijkt worden door Europeana en andere partijen en vervolgens worden teruggegeven aan de data-aanbieder. Het verhoogt de mogelijkheid om de data te koppelen aan andere aanverwante bronnen en collecties.
4. **Merkwaarde** (prestige, authenticiteit, innovatie): het openstellen van data demonstreert dat de data-aanbieder tot de innovatieve voorhoede behoort en actief is in het stimuleren van digitaal onderzoek.
5. **Financieringsmogelijkheden:** het vrijgeven van open data geeft data-aanbieders toegang tot nationale en/of Europese financiering.
6. **Vindbaarheid:** toegenomen gebruik en zichtbaarheid van data stuurt verkeer door naar de website van de data-aanbieder.
7. **Nieuwe klanten:** het vrijgeven van open data biedt nieuwe manieren om met je klanten te interacteren en je aan hen te relateren.
8. **Publieke taak:** het vrijgeven van open data draagt bij aan de strategische publieke missie om een zo breed mogelijke toegang tot cultureel erfgoed te bieden.
9. **Expertise:** het versterkt de expertise van de instelling, wat weer door de instelling vermarkt kan

⁷¹ Verwayen, H., M. Arnoldus, & P.B. Kaufman. (2011). "The problem of the yellow milkmaid. A business model perspective on open metadata." Den Haag: Europeana. Consulted December 10, 2012. <http://version1.europeana.eu/web/europeana-project/whitepapers/>.

worden (zoals bijvoorbeeld een adviesdienst).

10. **Gewenste neveneffecten:** instellingen en de creatieve industrie zullen in staat zijn om nieuwe bedrijven te creëren, die op hun beurt de kenniseconomie versterken.

De vijf belangrijkste voordelen van open data die naar voren kwamen waren (in volgorde van belangrijkheid): Publieke taak (8), Dataverrijking (3), Toenemende kanalen voor eindgebruikers (2), Toenemende relevantie (1) en Nieuwe klanten (7).

Publieke missie

Over het algemeen is de grootste consensus dat open data als onderdeel van je publieke missie gezien moet worden, zeker als je door de overheid gefinancierd wordt. Het zo breed mogelijk toegankelijk maken van je collectie is de kern van wat een culturele erfgoedinstelling doet en open data maakt dit mogelijk. Judith van Gent, die met het Amsterdam Museum in 2010 als eerste museum in Nederland met open data aan de slag ging, zegt het volgende:

Judith van Gent (Amsterdam Museum): "In maart 2010 hebben we onze collectie als digitaal depot online gezet. [...] De belangrijkste reden hiervoor is dat we vinden dat publieke collecties ook voor hun bezitters toegankelijk moeten zijn: het publiek. Slechts 20% van de collectie is tentoongesteld. Daarnaast is de collectie zowel historisch als kunsthistorisch ook internationaal van belang en iedereen moet deze objecten kunnen vinden en gebruiken".

Voormalig algemeen rijksarchivaris Martin Berendse (nu directeur van de Openbare Bibliotheek van Amsterdam) publiceerde in dat kader in 2012 een artikel op Villamedia.nl waarin hij publiekelijk een lans brak voor open data. Hij ziet het als speerpunt voor het Nationaal Archief om "data uit het publieke domein open te stellen en voor hergebruik beschikbaar te maken".

Martin Berendse (toen algemeen rijksarchivaris): "Met open data krijgen de controleurs van onze democratie, onderzoekers en journalisten en private hergebruikers van informatie, een enorme rijkdom aan bronnen tot hun beschikking. 'Pas als het niet meer zoeken is naar een speld in een hooiberg wordt openbaarheid toegankelijkheid. Dat is waarom het NA zich zal blijven inspannen voor zowel openbaarheid als open data'"⁷².

Dataverrijking

Ten tweede wordt aangegeven dat instellingen verwachten dat aggregatoren zoals Europeana of andere platforms zoals Wikimedia Commons en Flickr Commons hun data kunnen verrijken en dat deze data aan de eigen systemen en websites toegevoegd kunnen worden.

Op deze manier wordt het ook gemakkelijker om zelf met andere (culturele) instellingen samen te werken en de data met elkaar te verknopen. Je kunt meteen zien of er door andere instellingen data

⁷² Zie <http://www.villamedia.nl/opinie/bericht/open-data-speerpunt-nationaal-archief>.

beschikbaar is die relevant is voor je eigen collectie, missie en doelstellingen.

Het open aanbieden van de collectiedata van bijvoorbeeld het Rijksmuseum was een eerste stap voor een verdere samenwerking met Europeana, de onderwijscommunity's van Kennisnet en de Etsy-community⁷³, een internationale marktplaats voor creatieve ondernemers.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "Wij wilden vooral graag open data om onze collectie te kunnen delen met portals als Europeana. Maar, wij wilden geen eenmalige exports meer leveren zoals bij Het Geheugen van Nederland, omdat wij geleerd hebben dat data snel 'verouderd'".

Toenemende kanalen en nieuwe klanten

Open data opent nieuwe kanalen voor eindgebruikers om in contact te komen met de collectie. Het maakt het makkelijk om aansluiting te vinden bij platforms zoals Wikipedia en Flickr. Dit kan meer verkeer voor de eigen website opleveren, oftewel nieuwe klanten. Culturele instellingen verwachten dat open data bij kan dragen aan het verhogen van het bereik en hiervoor wordt steeds meer bewijs geleverd.

Uit onderzoek van Kennisland en het Nationaal Archief⁷⁴ blijkt dat open cultuurdata in zijn 'ruwe' vorm niet direct een middel hoeft te zijn om de bezoekersaantallen op je eigen website te vergroten. Het bezoek aan en bereik van je collectie op andere platforms of websites buiten je eigen website of beeldbank kun je daarentegen wel noemenswaardig vergroten.

Het Nationaal Archief en Spaarnestad Photo stelden in 2010 ruim 1.000 foto's beschikbaar aan Wikimedia Commons⁷⁵. In maart 2012 werden Wikipedia-artikelen met deze foto's ruim 500.000 keer bekeken. De Wikimedia-foto's werden op de beeldbank van het Nationaal Archief en Spaarnestad Photo niet vaker bekeken dan andere foto's⁷⁶. Slechts 114 bezoekers klikten door naar de website van het archief. Een enkel bezoek aan de foto's van de beeldbank stond gelijk aan maar liefst 17.000 bezichtigingen van hetzelfde materiaal op Wikipedia. Een significante vergroting van het bereik van de foto's.

Onderzoek van Open Beelden⁷⁷ toont ook aan dat er een flinke toename van het bereik (en hergebruik) te zien is sinds 2009. Zowel in 2011 als in 2012 waren er bijna 1.600 items uit de collectie van Beeld en Geluid via Open Beelden beschikbaar voor hergebruik op Wikimedia Commons. In deze periode steeg het hergebruik in Wikipedia-artikelen van 1.000 in 2011 naar bijna 1.600 in 2012. Het aantal pageviews van deze lemma's steeg

⁷³ Zie <https://www.etsy.com/blog/nl/2014/02/18/etsy-en-het-rijksmuseum-verkoop-je-eigen-meesterwerk/>.

⁷⁴ Download het onderzoeksrapport via <http://www.kennisland.nl/filter/nieuws/effectmeting-persfotos-veel-vaker-bekeken-in-context>.

⁷⁵ Zie <http://beeldenvoordet toekomst.nl/en/activities/nationaal-archief-joins-wikipedia>.

⁷⁶ Het uitblijven van de conversie op de eigen beeldbank kan liggen aan het feit dat wanneer een afbeelding bij een artikel op Wikipedia gepubliceerd wordt, de verwijzing naar de culturele instelling en de link naar het werk niet gepubliceerd wordt. De eindgebruiker moet daardoor een paar keer doorklikken voordat hij bij de 'bron' uitkomt.

⁷⁷ Zie <http://www.openbeelden.nl/blog/2013/02/toename-bereik-en-hergebruik-van-open-beelden>.

van 19 miljoen naar bijna 40 miljoen. Dat betekent dus dat er bijna 40 miljoen keer een Wikipedia-artikel werd bekeken waarop content van Beeld en Geluid gebruikt werd.

Toenemende relevantie

Door het openstellen van collectiedata is het mogelijk dat de collectie (her)gebruikt wordt op bestaande plekken die relevant zijn voor eindgebruikers (Wikipedia, Flickr etc.) of in nieuwe toepassingen die relevant zijn voor eindgebruikers.

Om hergebruik te stimuleren worden vaak competities of challenges georganiseerd (bijvoorbeeld Apps voor Nederland, de Open Cultuur Data-challenge of de Rijksstudio Award⁷⁸). Veel instellingen hopen dat dit nieuwe toepassingen of applicaties oplevert waar ze zelf nog niet aan gedacht hadden.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "We hadden gezien dat het Amsterdam Museum bij de wedstrijd Apps voor Amsterdam enkele hele mooie apps had gekregen. Wij hoopten dat ten minste één app ontwikkeld zou worden met onze Open Data. [...] Het project heeft ons veel meer opgeleverd dan we hadden verwacht."⁷⁹

Een van de eerste toepassingen die gemaakt werden met de Rijksmuseum-API was Rijksmuseum Meesterwerken, een mobiele applicatie voor in het museum voor meer informatie over de collectie en routes. Inmiddels heeft het Rijksmuseum ook een eigen applicatie.

Oefening: welke voordelen van open data vind jij het belangrijkste en welke voordelen zijn het belangrijkste voor je organisatie? Is er sprake van overlap of discrepantie?

Risico's van open data

Naast de voordelen van open data werden ook de risico's van open data onderzocht. We zetten ze hieronder op een rij:

1. **Verlies van kwaliteit:** de hoge kwaliteitsdata zal gescheiden worden van de oorspronkelijke betrouwbare bron en door derden gecorrumpeerd worden.
2. **Verlies van controle:** instellingen zullen niet langer in staat zijn om de data te controleren als iedereen ze kan hergebruiken of verspreiden.
3. **Verlies van eenheid:** de data raakt verspreid in het hele digitale universum, terwijl het (contextueel) als geheel bij elkaar gehouden zou moeten worden.

⁷⁸ Zie <https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio-award>.

⁷⁹ Een actueel overzicht van applicaties gemaakt met de Rijksmuseum API kan gevonden worden via www.rijksmuseum.nl/api.

4. **Verlies van merkwaarde:** door data open vrij te geven riskeert de instelling geassocieerd te worden met hergebruikers waar ze liever niet mee geassocieerd wil worden.

5. **Verlies van naamsvermelding:** door het vrijgeven van gegevens onder een open licentie zullen instellingen niet meer als de bron/eigenaar van de data erkend worden.

6. **Verlies van inkomsten:** instellingen zijn bang dat de huidige inkomstenstroom die gegenereerd wordt door de data niet vervangen kan worden door andere inkomstenbronnen.

7. **Verlies van potentiële inkomsten:** in de toekomst zouden instellingen manieren om geld te verdienen aan data kunnen bedenken, maar als ze het nu open vrijgeven, zou iemand anders dat kunnen doen.

8. **Ongewenste neveneffecten:** instellingen vinden het oneerlijk dat anderen geld verdienen aan de data die zij leveren.

9. **Klanten verliezen:** als de data openlijk beschikbaar zijn, zullen je klanten elders heengaan om aan de informatie te komen die ze zoeken.

10. **Privacy:** Er zijn privacybeperkingen op het gebruik van bepaalde data.

De vijf belangrijkste risico's die genoemd werden waren Verlies van naamsvermelding (5), Verlies van controle (2), Verlies van potentiële inkomsten (7), Verlies van merkwaarde (4) en Privacy issues (10).

Verlies van naamsvermelding

Het belangrijkste risico dat genoemd wordt is dat je als instelling niet meer vermeld wordt als de bron/eigenaar van het object. Culturele erfgoedinstellingen zijn de poortwachters van de kwaliteit van ons collectieve geheugen. Een sterk verband tussen het culturele object en de bron is wenselijk. Er is een angst dat het openstellen van data zal resulteren in een verlies van de vermelding van de instelling als bron, waardoor de waarde van het object uiteindelijk ook zal verminderen.

Verlies van controle en verlies van merkwaarde

Het publiceren van open data is een halfproduct waar anderen nieuwe dingen mee kunnen maken waar je als instelling geen controle meer over hebt. Dat wordt als een risico gezien. Dit zou kunnen leiden tot het verlies van je zorgvuldig gecreëerde en opgebouwde merknaam. Zo maakte iemand bijvoorbeeld de Rijksmuseum App, zonder dat het Rijksmuseum betrokken was, en leek het aanvankelijk alsof dit de officiële app van het museum was. Open Archief Twitter streams⁸⁰ is een app die dagelijks tweets verstuurt over objecten uit collecties. Sommige instellingen vonden daarentegen dat 'hun' kanaal op Twitter gespamd werd.

⁸⁰ Zie <http://openarchief.org/twitter-accounts>.

Verlies van potentiële inkomsten

Weinig instellingen verdienen op dit moment geld met hun metadata, een groot aantal instellingen wel met hun content (hoge kwaliteitsreproducties). Helaas zijn er geen cijfers bekend die aangeven hoe substantieel deze opbrengsten zijn, hoe dit zich verhoudt tot de investeringen en wat het effect van een opendatastrategie hierop is. Het Rijksmuseum concludeerde bijvoorbeeld wel dat hun opendatastrategie tot noch toe niet geleid heeft tot een verlies aan inkomsten⁸¹.

Voor veel instellingen is de vrees voor een verlies aan inkomsten echter wel de belangrijkste reden - mede onder druk van financiers die willen zien dat culturele instellingen meer eigen inkomsten genereren - om hun data niet vrij te geven. Er wordt daarentegen ook betoogd dat het verlies van inkomsten aan de verkoop van data kan worden voorkomen door productdifferentiatie: gegevens kunnen openlijk beschikbaar worden gesteld in een bepaald formaat en in een ander (groter) formaat op de markt gebracht onder commerciële voorwaarden.

Een groter probleem is echter de angst om eventuele inkomsten in de toekomst mis te lopen. Tot noch toe zijn er geen succesverhalen op dit vlak bekend. Onderzoek van TNO naar het massadigitaliseringsproject Beelden voor de Toekomst, waarin experimentele diensten voor onder andere het onderwijs ontwikkeld waren, wees uit dat er vaak geen rendabele online businessmodellen zijn voor digitale erfgoeddiensten. Ook staat een verdienmodel vaak de maatschappelijke missie van een culturele instelling in de weg. De onderzoekers van TNO concluderen als volgt⁸²:

“Met de opkomst van platforms als YouTube is de norm voor digitale audiovisuele diensten ‘gratis’. Bovendien valt de bereidheid om te betalen binnen het onderwijs tegen, mede omdat de overheid haar beleid inmiddels heeft gericht op gratis beschikbaarheid van leermiddelen die publiek zijn gefinancierd. Ondanks de achterblijvende economische opbrengsten, ziet TNO wel aantoonbare maatschappelijke baten, en beveelt aan deze meer inzichtelijk te maken”.

Daarnaast kan ook aangevoerd worden dat open data in feite iedereen uitnodigt om nieuwe (commerciële) diensten te ontwikkelen, wat weer goed is voor de regionale en lokale economie. Hiervoor is echter wel een grote mentaliteitsverandering nodig in de culturele erfgoedsector. De vraag is natuurlijk ook of dat als culturele instelling je rol zou moeten zijn. Het vrijgeven van open cultuurdata is echter het best te verantwoorden als gekeken wordt naar de missie van erfgoedinstellingen om zoveel mogelijk mensen in contact te laten komen met erfgoed. Open cultuurdata draagt hier in grote mate aan bij.

Privacy

Privacybeperkingen worden ook als risico genoemd om aan de slag te gaan met open data. De bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt in Nederland met name geregeld door de Wet

⁸¹ Zie <http://www.slideshare.net/CollectieInformatie/presentation-museumnext/20>.

⁸² Download het onderzoeksrapport via <http://beeldenvoortetekomst.nl/nl/news/tussentijdse-evaluatie-beelden-voor-de-toekomst>.

bescherming persoonsgegevens (Wbp Stb. 2000, 302). De wet trad per 1 september 2001 in werking⁸³. De vraag die leeft onder instellingen is niet of persoonsinformatie mag worden verzameld en verwerkt, maar hoe deze gegevens in een digitale omgeving mogen worden gebruikt en/of online beschikbaar gesteld.

Dit kan een lastige kwestie zijn. Bij het digitale Joods Monument⁸⁴ wordt bijvoorbeeld persoonsinformatie over in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Joden gedeeld. Er zijn ook afbeeldingen beschikbaar waar personen op voorkomen van wie de identiteit niet bekend is en er worden soms foto's uit persoonlijke archieven geüpload door (verre) familie. Veel nabestaanden geven aan het niet op prijs te stellen als er afbeeldingen van familieleden uit het archief vrij online beschikbaar zijn.

Oefening: welke risico's van open data zie jij en welke risico's worden in jouw organisatie benoemd? Is er sprake van overlap of discrepantie?

Verankering in de organisatie

Het doel van erfgoedinstellingen moet zijn om voor toekomstige generaties erfgoed te beheren en toegankelijk te maken voor het publiek. Open data zal dus op lange termijn moeten bijdragen aan deze missie. Op basis van de ervaringen van de instellingen die als eerste met open data aan de slag zijn gegaan, zien we dat daarvoor het volgende nodig is: draagvlak creëren, je data-ontsluiting verbeteren, samenwerking opzoeken en impact meten.

Draagvlak creëren

Starten met open data betekent vaak dat je met meerdere collega's van meerdere afdelingen moet samenwerken en dat bepaalde uitgangspunten ook (door het Management Team) vastgelegd moeten worden in beleid. Dit vergt dat je moet weten wie je allemaal nodig hebt en dat je intern draagvlak creëert voor het onderwerp.

Oefening: Zet voor jezelf op een rijtje wie allemaal betrokken zouden moeten worden om open data te verankeren in de organisatie.

Open data is een onderwerp dat voor velen vaak niet erg tot de verbeelding spreekt en op het eerste gezicht veel te technisch lijkt. Neem collega's mee in het onderwerp door intern voorlichting en presentaties te geven over waar je mee bezig bent. Het geven van concrete voorbeelden over wat open data kan opleveren helpt om een beter inzicht te geven.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "Wij hebben vanaf het begin getracht onze collegae uit te leggen wat Open Data is en wat er mee kan gebeuren. Maar, het is een technisch verhaal dat voor veel mensen pas

⁸³ Bron: http://www.archiefschool.nl/content/wbp_studiedag.

⁸⁴ Zie <http://www.joodsmonument.nl>.

gaat leven en begrijpelijk wordt als er resultaten zichtbaar zijn. Voor veel mensen is deze openheid van zaken een grote stap, maar de uitgangspunten worden [...] door voorlichting en presentatie van de behaalde resultaten ook intern gedragen”.

Judith van Gent (Amsterdam Museum): “In de organisatie is bekend dat we onze collectiedata als open data hebben gepubliceerd. Een paar dagen voor de hackathon in april 2011 heb ik een mailtje in het museum rondgestuurd met uitleg wat een hackathon is en waarom we hier aan mee deden. Na de hackathon heb ik verslag gedaan op intranet maar ook op onze blog”.

Een volgende stap die door velen genomen wordt is om een iets formeler overleg of werkgroep met collega's te vormen die samen de agenda en de acties bepalen die nodig zijn om open data verder te brengen.

Tim de Haan (Nationaal Archief): “Intern is er nu een werkgroep samengesteld waarmee we open data verder willen brengen en waaruit concrete acties moeten komen om aan het einde van de rit goed te kunnen zeggen wat bij ons open data is en wat niet, onder welke voorwaarden enzovoort”.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): “Hoewel de term “API” mensen niets zegt, weten ze inmiddels wel dat onze collectie-informatie voor apps gebruikt kan worden. Wij overleggen regelmatig met collega's over open data en hebben intern presentaties gehouden over de behaalde resultaten”.

Uiteindelijk is het van belang dat open data verankerd wordt in het beleid van je instelling. Standpunten moeten vastgelegd worden. Op deze manier wordt het onderdeel van het 'gewone' werk van alle collega's en kan iedereen er tijd aan besteden. Houd er rekening mee dat deze standpunten gaandeweg nog wel – mede door invloed van reacties van de buitenwereld – bijgesteld zullen moeten worden. Het is een leerproces.

Irene Haan (EYE Film Instituut): “Het [is] van belang dat we intern een plan maken welke data we op korte termijn en lange termijn willen en kunnen aanbieden; wat daarvoor nodig is en hoe we dit gaan uitvoeren. Het gaat vooral om tijd van medewerkers, inzicht in auteursrechten en draagvlak in organisatie”.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): “Publicatie van onze open data veroorzaakte een hoop getwitter, mails en aanmeldingen. Sommige tweets en apps hebben intern tot discussies geleid. Hoe ver gaan wij in het uitleveren van beeldmateriaal, hoe ver mogen appbouwers gaan in het ontwikkelen van commerciële diensten en producten? Wij hadden de hoeveelheid reacties noch de aard van sommige reacties van tevoren in kunnen schatten en het heeft ertoe geleid dat wij onze standpunten nogmaals hebben vastgesteld. Dat doen wij zo veel mogelijk in overleg met direct betrokken collega's”.

Data-ontsluiting verbeteren

In een volgende fase van de implementatie van een opendatastrategie zien we dat het nodig is om de ontsluiting van je data verder te verbeteren. Kunnen er meer en relevantere data ontsloten worden? Het Nationaal Archief startte met een kleine set op Flickr en kwam daarna met nieuwe en steeds

grotere sets. Om dit te kunnen doen is verder auteursrechtenonderzoek nodig om te weten wat je beschikbaar kunt stellen. Houdt ermee rekening dat dit een flinke (tijds)investering kost⁸⁵.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "Wij willen in de toekomst meer sets en meer objecten beschikbaar stellen. Wij werken verder op het gebied van auteursrecht (o.a. door middel van het achterhalen van rechthebbenden, het opstellen van een separaat auteursrechtcontract en een verbeterde weergave en uitleg op de website) en hopen binnenkort tijd en geld te hebben om de techniek beter op orde te krijgen. Wij willen daarnaast graag onze kennis met derden delen en ervaring uitwisselen".

Naast auteursrechtenonderzoek is het van belang om ervoor te zorgen dat de data technisch gezien duurzaam kan worden hergebruikt. Terugdenkend aan de vijf sterren van Tim Bernes-Lee is het van belang om te investeren in het behalen van de vijfde ster: linked open data. Hiervoor zal je dataset ook goed onderhouden moeten worden en geüpdatet blijven.

Judith van Gent (Amsterdam Museum): "Omdat de data met API's kan worden hergebruikt, moeten de gepubliceerde open data duurzaam toegankelijk blijven. Publicatie van open data impliceert zodoende duurzame toegankelijkheid van die data. Wij willen onze Linked Open Dataset verbeteren. Inmiddels is onze dataset als enige Nederlandse culturele dataset in de LODcloud opgenomen en (automatisch) gelinkt aan twee andere datasets: Dpedia en Geonames".

Samenwerkingsprojecten

Instellingen die langer met open data werken, gaan vaak samenwerkingsprojecten aan met ontwikkelaars en partijen die voor hen interessante nieuwe toepassingen of integraties met hun data hebben gemaakt, en iets kunnen toevoegen aan de online dienstverlening die ze aan hun publiek willen bieden.

Lizzy Jongma (Rijksmuseum): "Onze collectie [is] door een aantal grote partijen als Kennisnet en Artstor geharvest en kunnen wij in samenwerkingsprojecten zoals nu met de VU (CATCHPlus) gebruik maken van de API om data te leveren"

Judith van Gent (Amsterdam Museum): "Het stimuleren van innovatie en het kennisdelen is beleid en we doen daarom aan verschillende innovatieve projecten mee waarin onze data worden gebruikt. Zo hebben we in 2010 onze collectiedata aan de Semantic Web onderzoeksgroep van de VU ter beschikking gesteld en is deze o.a. gebruikt voor onderzoek naar Linked Open Data in het Europeana Data-model door Victor de Boer".

Een veel gemaakte vervolgstap is samenwerken met Europeana en starten met Linked Open Data via lopende pilots. Of bijvoorbeeld het samen doorontwikkelen van applicaties zoals het Nationaal Archief

⁸⁵ Veel instellingen lopen in dit onderzoek aan tegen de grenzen van het auteursrecht. In Nederland is er een Werkgroep Auteursrecht opgericht die hierover praat en de lobby voor de hervorming van het auteursrecht richting Brussel en de Europese Unie voert.

deed met Histogram⁸⁶. De applicatie, waarbij foto's uit het Anefo-archief een nieuw leven als digitale ansichtkaart krijgen, werd doorontwikkeld tot een Facebook-applicatie.

Impactmeting

Metten is weten. Onderzoek naar de effecten van open data staat op het moment van schrijven nog in de kinderschoenen, maar instellingen die al een tijdje met open data werken, geven aan dat het van belang is om impactmetingen te doen. Met deze informatie kan je als organisatie beter sturen op het onderwerp en weet je beter waar je aan toe bent.

Maarten Brinkerink (Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid): "Waar Beeld en Geluid nog wel behoefte aan heeft is modellen om de resultaten – en dus het succes – van dergelijke initiatieven systematisch te meten, om zo een gedegen onderbouwing van de effecten en uitkomsten van dergelijke initiatieven te kunnen rapporteren".

Op nationaal en internationaal niveau is er ook behoefte om deze informatie met elkaar te delen, zodat er voor de gehele sector meer inzicht (en harde bewijzen) verkregen kan worden over de voordelen en de risico's van open data voor culturele instellingen. Het Europese project Enumerate, waar DEN vanuit Nederland actief in is, doet onderzoek naar de algemene staat van digitalisering in de sector en in Zwitserland heeft wetenschapper Beat Estermann vanuit de Universiteit van Bern (Toegepaste Wetenschappen) een benchmarkonderzoek opgezet.

In 2014 is OCD een verkennend onderzoek gestart naar de (on)mogelijkheden om de impact van open cultuurdata te meten. Hiermee is een belangrijke begin gemaakt met de bewijsvoering van de gevolgen van het openstellen van culturele data, ten behoeve van de gehele (internationale) sector. De resultaten hiervan zullen de komende maanden op www.opencultuurdata.nl verschijnen.

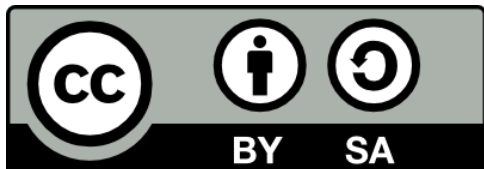
Oefening: op welke manier wordt er op dit moment onderzoek gedaan naar het online bereik van je collecties? (denk aan gebruikersstatistieken en Google Analytics)

Samenvatting

Het ter experiment aanbieden van een opendataset is een goede eerste stap om te verkennen wat mogelijk is. Wil je écht impact creëren met open data, dan zul je het zorgvuldig in de organisatie moeten gaan inbedden. Daarvoor is het belangrijk om de voordelen en de risico's af te wegen en samen tot een gedragen beleid te komen. Nu steeds meer instellingen met open data werken, is het ook van belang om samen op te trekken in het verzamelen van informatie over de daadwerkelijke impact van een opendatastrategie.

⁸⁶ Zie <http://www.frontwise.nl/lab/histogram>.

Licentie

Op de reader Open Cultuur Data Masterclass Noord-Holland 2015 is een Creative Commons Naamsvermelding-licentie van toepassing. Dit werk mag worden bewerkt, doorgestuurd, geüpload, gedownload, gekopieerd en anderszins verspreid, zolang de namen van de auteurs vermeld worden.

De gehele licentietekst is te vinden op: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

De bovenstaande informatie en aanbevelingen zijn gebaseerd op onderzoek en onze praktijkervaringen. Kennisland en Open State zijn zich ervan bewust dat elke situatie zijn eigen mogelijkheden, beperkingen en randvoorwaarden kent. Daarom benadrukken wij het algemene karakter van bovenstaande, en zijn Kennisland en Open State niet aansprakelijk voor eventuele negatieve gevolgen van het toepassen van deze informatie.

Colofon

Auteurs:

Lisette Kalshoven
Maarten Zeinstra
Tom Kunzler
Lex Slaghuis
Nikki Timmermans

Redactie:

Tom Kunzler

Contact:

info@kl.nl
contact@openstate.eu

Amsterdam, 2015.

Bijlage 1. Overzicht van Apps

Anefo 1959-89: deze app voorziet een 'tegel' op de Windows Phone 7.5 van een willekeurige afbeelding die automatisch 4x per dag verandert. Developer: Michiel Hoeven. Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: de app is beschikbaar via de Windows store <http://www.windowsphone.com>.

ANEOetbal: toont overzichten en foto's van voetbalwedstrijden uit het verleden. Developers: Jeroen Hoefnagels en Daan Marcellis. Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: niet meer beschikbaar.

Arkyves ICONCLASS Browser: de collectie van het Rijksmuseum is doorzoekbaar gemaakt met gebruik van het ICONCLASS classificatiesysteem. Developer: Etienne Posthumus, Arkyves. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://him.arkyves.org/RIJKSMUSEUM>.

Art from the Rijksmuseum: app/widget combinatie die kunstwerken uit het Rijksmuseum toont. Developer: Maarten Trompper. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: te vinden in de Google Play Store via <https://play.google.com/store/apps>.

Bites: gebruikers kunnen hun eigen soundbite maken op basis van voorgeselecteerde videofragmenten. Developers: Stijn van Vilsteren, Tom Toepol, Jente Insing en Robbert van der Steenhoven. Gebruikte dataset: Polygoon-collectie van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. URL: <http://bites.designpunt.nl>.

Cabaretier Archief: deze website laat alle cabaretiers zien van Nederland. Developers: Tom Merkestijn, Derk Schermacher en Dennis Pol. Gebruikte datasets: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid (wiki), Nationaal Archief (Fotopersbureau Anefo). URL: <http://www.merkestijn.nl/school/project>.

Connected Collection: applicatie die relaties legt tussen collecties van verschillende musea met gebruik van open data. Developer: Wout van Wezel, Cit. Gebruikte datasets: o.a. Amsterdam Museum, Nationaal Archief, Open Beelden (Beeld en Geluid), Rijksmuseum. URL: <http://www.connectedcollection.nl>.

CultHunt: spel waarin je stukken uit het Amsterdam Museum in Amsterdam moet zoeken en je korting krijgt op de toegang van het museum. Developers: Moving Media (Ruben Kroes, Joep Voorn, Steve Zonneveld, Sander Smeekes). Gebruikte dataset: Amsterdam Museum. URL: <http://www.i-rk.nl/mm> (niet meer beschikbaar).

Doek voor in je hoek: op basis van een foto van je interieur zoekt deze app door middel van kleuranalyse een geschikt kunstwerk om op te hangen. Developers: Andra Veraart, Arno Hartensveld, Cies Breijjs, Maarten van den Hoek, Rolf van de Krol en Wouter Ramaker (Hoppinger). Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://www.doekvoorinjehoek.nl> (niet meer beschikbaar).

Dutch Film Angle: geeft een kijkje achter de schermen van de vooroorlogse Nederlandse en

internationale film. Developer: Ernst Dommershuijzen. Gebruikte dataset: EYE filminstituut. URL: <http://www.saira-ayurveda.nl/film>.

Gezichten van het Rijksmuseum: gezichtsherkenningstechniek maakt het mogelijk gezichten op schilderijen, tekeningen en prenten van het Rijksmuseum op een nieuwe manier te bekijken en daarmee de museumcollectie op een 'menselijke' manier te verkennen. Developers: Hans van den Berg en Arjan den Boer, ab-c media. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://rijksmuseum.ab-c.nl>.

Heatmaps Monumenten: monumenten die als een geanimeerde heatmap getoond worden. Developer: Arjan den Boer. Gebruikte dataset: Rijksmonumenten API. URL: <http://weblab.ab-c.nl/heatmaps>.

Het Virtuele Rijksmuseum: een virtueel Rijksmuseum gemaakt met alle schilderijen, met de juiste verhoudingen in grootte. Developer: Hay Kranen. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://projects.haykranen.nl/rijksmuseum>.

Histogram (tweede prijs Open Cultuur Data competitie): foto's uit het Anefo-archief krijgen een nieuw leven als digitale ansichtkaart. Developer: Frontwise (Richard Jong). Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: <http://www.frontwise.nl/lab/histogram>.

Historische kaarten op de iPad: iPad-app waarmee je historische kaarten uit de 16e tot 19e eeuw uit de collectie van het Nationaal Archief kan bekijken. Developers: Kars Alfrink en Chris Eidhof. Gebruikte dataset: Nationaal Archief. URL: niet beschikbaar.

Maak jezelf Rijk(s): test je kennis over objecten uit het Rijksmuseum met deze game voor mobiele telefoons. Developers: Fabian van Zwam, Thierry van Remortel, Mehdi Ebadi en Michael Tukker. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://www.artchitekt.com/rijk/begin.php> (niet meer beschikbaar).

Map the War: de app gebruikt de beeldbank van het NIOD om de foto's uit deze beeldbank op een kaart met een tijdlijn te plaatsen. Developer: Dennis Adriaansen. Gebruikte dataset: De Beeldbank WO2 van het NIOD. URL: <http://www.dennisadriaansen.nl/niodapp/timemap.html>.

Mix van Nederland: mix je eigen geluid met archiefgeluiden. Developers: Linsey Jepma, Paul Vonk, Burhan Eskin, Samira Abdelwajid en Mellissa Geutkens. Gebruikte dataset: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Het Geluid van Nederland. URL: <http://www.mixvannederland.nl> (niet meer beschikbaar).

Muse App (winnaar Open Cultuur Data-competitie): creëer je eigen kunstwerk met cut-outs van de grote meesters. Developers: Femke van der Ster, Peter Henkes en Jelle van der Ster. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum, Rijksmuseum. URL: <http://www.museapp.org>.

Muse: creëer je persoonlijke museum op je iPad. Developers: Jonathan Carter, Paul Manwaring en Deniz Tezcan (Glimworm IT). Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://mobilemuseum.eu>.

Naar toen: met de smartphone- of tablet-app 'naar toen' reis je terug in de tijd. Developers: Willem van der Ham, Arthur Meyer en Mobzili. Gebruikte datasets: EYE Film Instituut Nederland, Koninklijke Bibliotheek, Nationaal Archief (persbureau Anefo), Regionaal Archief Leiden, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Rijksmonumenten en Rijksmuseum. URL: de app is beschikbaar via de Apple iTunes en Google Play store.

Open Beelden-video's verrijkt met Open Data: de demo laat zien hoe je een video in een verrijkte context kunt afspelen door open databronnen te koppelen aan termen die voorkomen in de spraaktranscripten van de video. Developer: Jaap Blom, Beeld en Geluid, afdeling R&D. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum, Open Beelden (Beeld en Geluid), Rijksmuseum. URL: <http://mash.openbeelden.nl/apps/openbeelden/51207>.

Openarchief Twitterstreams: Tweets over het Nederlandse cultuuraanbod. Developer: Hans Nouwens. Gebruikte datasets: o.a. Amsterdam Museum, Rijksmuseum. URL: <http://openarchief.org>.

OpenBeelden TV: een intuïtieve app waarmee je eenvoudig op je smartphone, tablet en computer het Open Beelden-archief kunt ontdekken via Informatie, Overzicht, Kanaal en Afspelen. Developer: Frank Sträter. Gebruikte dataset: Open Beelden. URL: <http://www.beeldvoorbeeld.nl/tv>.

OpenDataNederland.org: één platform waar je door opendatabronnen kunt zoeken op onderwerp, licentie, categorie enzovoorts. Developers: Bas van Dijk en Marthijn van den Heuvel. Gebruikte datasets: varia. URL: <http://www.OpenDataNederland.org>.

RandomApp: applicatie die gebruikers naar een minder bekend museum stuurt binnen een straal van 2 kilometer vanaf hun huidige locatie. Developers: Nick Visser, Mike van Rossum, Joshua Nijman en Marc Apon. Gebruikte dataset: Arts Holland. URL: <http://randomapp.nl/app> (niet meer beschikbaar).

Rijks-Quiz van Contente Content: daagt iedereen uit zijn of haar kennis van de schilderkunst te testen. Developer: Ronald Klip, Contente Content. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://rm.contentecontent.com/quiz>.

Rijksmonumenten: website waarop de 61.000 rijksmonumenten in Nederland te doorzoeken zijn, verrijkt met informatie van Wikipedia en een koppeling met Google Maps. Developer: Terry van Elk, Elk ICT Services. Gebruikte dataset: o.a. Rijksmonumenten. URL: <http://rijksmonumenten.nl>.

Rijksmonumenten.info: Mobiele app met alle 61.000 rijksmonumenten van Nederland mobiel beschikbaar, met hierbij ook informatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Wikipedia, afbeeldingen van Wikimedia Commons, RCE, Flickr en van historische archieven en musea. Developers: Hans van den Berg en Arjan den Boer, ab-c media. Gebruikte dataset: o.a. Rijksmonumenten. URL: <http://rijksmonumenten.info>.

Rijksmuseum app: mobiele app waarbij je de kunstwerken uit het Rijksmuseum altijd bij de hand hebt. Developers: Pascal de Vink, Gerald Vrugink en Remco Dazelaar (Tizio BV). Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://www.rijksmuseumapp.com> (in onderhoud).

Rijksmuseum Meesterwerken: bekijk ongeveer 100.000 kunstwerken op je iPad. Developer: Henk Jurriens. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: te vinden in de Apps iTunes store via <https://itunes.apple.com>.

Rijksmuseum Quiz: quiz over de collectie van het Rijksmuseum: kies uit 4 opties de juiste titel van een gegeven afbeelding. Developer: Nico Witteman. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://www.wittyman.nl/RijksmuseumQuiz>.

Rijksmuseum Tijdlijn: doorzoek de collectie van het Rijksmuseum middels een tijdlijn in diverse categorieën. Developer: Ronald Klip, Contente Content. Gebruikte dataset: Rijksmuseum. URL: <http://rm.contentecontent.com/tijdlijn>.

SimMuseum: een spel waarbij het doel is om als museumdirecteur het grootste museum van Nederland te bouwen. Developer: Hay Kranen. Gebruikte datasets: Amsterdam Museum (mode); Nationaal Archief (Anefo); Rijksmuseum (schilderijen); Visserijmuseum Zoutkamp. URL: <http://simmuseum.haykranen.nl>.

Sounds Visual: een iconografische meta-tag-taal voor geluidsfragmenten waarmee op basis van een visuele representatie van een geluid gezocht kan worden. Developer: Sander Veenhof. Gebruikte dataset: Het Geluid van Nederland van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid. URL: <http://www.sndrv.nl/soundsvisual>.

Tijdbalk.nl: stel zelf eenvoudig een tijdbalk samen uit open cultuurdata. Developer: Arjan den Boer. Gebruikte dataset: Nationaal Archief, persbureau Anefo. URL: <http://tijdbalk.nl>.

Tom's Tijdmachine: educatieve game waarin je zoveel mogelijk punten en hints moet verzamelen aan de hand van filmpjes. Developers: Geert Beskers, Joris Bijsterveld, Luc Waardenburg, Bram Blom en Jeffrey Beckers. Gebruikte Data: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, Open Beelden. URL: <http://breadmonkey.geertbeskers.nl>.

Tube's List: vind tentoonstellingen in jouw omgeving. Developer: Jonathan Henderson. Gebruikte dataset: Arts Holland. URL: de app is beschikbaar via de <https://itunes.apple.com/nl>.

Vistory – The Interactive Historical Video App: gebruikt geolocatietechnologie op smartphones om te bepalen waar je bent en laat je op basis hiervan historische films zien die in de buurt zijn opgenomen. Developers: Jonathan Carter, Paul Manwaring, Jeroen van der Linde, Martin Elshout, Deniz Tezcan (gezamenlijk: Glimworm IT). Gebruikte dataset: Open Beelden (Beeld en Geluid). URL: <http://www.vistory.nl>.

WeAmsterdam: een sociale reis-app voor jonge buitenlandse toeristische stellen. Developers: Rowdy Boon, Shaun Oostveen, Trisha van Engelen en Bas Kranendonk. Gebruikte dataset: Arts Holland. URL: niet beschikbaar.

Where on Earth is....: een spel waarin je een gestolen kunststuk uit het Amsterdam Museum terug moet

vinden. Developers: Jeroen Tietema, Mattijs Hoitink en Yoram Meijaard. Gebruikte dataset: Amsterdam Museum. URL: <http://yormeij.github.io/whereonearth> (niet meer beschikbaar).

Apps ingezonden voor de Challenge 2014

Anglo-Dutch wars: de app beschrijft de geschiedenis van de Engelse-Nederlandse Zeeoorlogen, gebruiker kan aan de hand van achtergrond informatie kiezen welke van de twee partijen welk gevecht heeft gewonnen. Developer: Frank Strater. Gebruikte dataset: Rijksmuseum, Amsterdam Museum, National Maritime Museum, Wikipedia, Wikipedia GeoHack vanuit de OCD API. URL: <http://strateradvies.nl/anglodutchwars>.

Bring Your Own Tags: deze app brengt het Nederlandse culturele veld in kaart op basis van tags die de brug vormen tussen wat toeristen al kennen van hun eigen musea. Developer: Sander Veenhof. Gebruikte dataset: Arts Holland JSON. URL: <http://bringyourowntags.com>.

Chronologie: een spel waarbij het doel is de objecten uit de Open Cultuur Data op chronologische volgorde te rangschikken langs een tijdlijn. Developer: Dirk Geurs. Gebruikte dataset: OCD API. URL: <http://chronologie.herokuapp.com/>

Clink: deze app gebruikt tags om de data van Open Cultuur makkelijk te vinden en te bekijken. Developers: Arnon Ray, Arvind Khadri, Bhanu Prakash Dinesh. Gebruikte dataset: Open Cultuur Data API. URL: <http://ocd.swtr.us>

Culture Tours: gebruikers kunnen zelf verhalen bedenken bij de kunstwerken, een eigen rondleiding maken door een stad of een kledinglijn maken met historische kledij. Developer: Deepak Bhatia. Gebruikte dataset: Rijksmuseum, Fries Museum, TextielMuseum, TropenMuseum, Amsterdam Museum, Nationaal Archief, OCD API. URL: de app is te koop via de iTunes Store: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.culture.android.displayingbitmaps>

Cultuur Kwartet: een kwartetspel bestaande uit twee onderdelenL het maken van het kwartetspel en het spelen ervan. Developer: Leonie van der Voort. Gebruikte dataset: TextielMuseum, Rijksmuseum, TropenMuseum, Centraal Museum, Maritiem Digitaal, Europeana, OCD API. URL: <http://www.charm.nl/ck/index.html>.

Cultuur op de Kaart: met deze app kun je van schilderijen of tekeningen van landschappen of gebouwen zien waar ze zijn gemaakt, waar de kunstenaar werkte en hoe het landschap er nu uit ziet. Developer: Kevin van der Wiel, Alice Posthumus, Raymond Gabriels, Andre van der Wiel. Gebruikte data: Rijksmuseum, Open Cultuur Data, GBIF, Encyclopedia of Life, BAG, AHN, Liander, OCD API. URL: <https://scapeler.com/TSCAP> (niet meer beschikbaar).

Daily Open Culture: een twitterbot die voor elke dag historische gebeurtenissen laat zien die op dezelfde dag vallen. Developer: Kathrin Dentler. Gebruikte dataset: OCD API, Open Beelden (Anefo). URL: <https://twitter.com/ddodocbot>.

De Blozende Ets: een dating site voor beeldende kunst. Developer: Sietse Brouwer. Gebruikte dataset: Open Cultuur Data en Geheugen van Nederland-collectie van de Koninklijke Bibliotheek, OCD API. Developer: Sietse Brouwer. URL: <http://www.de-blozende-ets.nl/>.

De Wordpress Open Cultuur Data-plugin: een plugin die het mogelijk maakt om afbeeldingen uit de Open Cultuur Dataset direct in te voegen in een Wordpress artikel. Developer: Rijk Mercuur. Gebruikte dataset: OCD API. URL: <http://77.172.179.172/~rijk/> (niet meer beschikbaar).

Museum Roof, later Museum Detective: kinderen komen in contact met musea, kunst en cultuur via een virtuele speurtocht. Developer: Wim de Nood. Gebruikte dataset: Amsterdam Museum, Fries Museum, Textiel Museum. URL: <http://www.museumroof.nl/page5/index.html> en <http://www.quest-factory.nl/>.

Open Archieven: presenteert historische persoonsgegevens gecombineerd met historische kaarten. Developer: Bob Coret. Gebruikte dataset: Open Cultuur Data API en diverse archieven. URL: <https://openarch.nl/>.

SimMuseum 2.0: een simulatiespel waarin de speler de rol van museumdirecteur op zich neemt en kunst moet kopen of verkopen om het beste museum in Nederland te worden. Developer: Hay Kranen. Gebruikte dataset: Amsterdam Museum, Nationaal Archief, Rijksmuseum, Visserijmuseum Zoutkamp, OCD API. URL: <http://simmuseum.haykranen.nl>.

Tag-Art: een quiz waarbij moet worden aangegeven tot welke categorie een kunstwerk hoort. Men kan zelf de quiz maken. Developer: Eugene Tjoa, Simon Nouwens. Gebruikte dataset: OCD API. URL: <http://tjoadesign.nl/cultuurchallenge/> en <https://itunes.apple.com/nl/app/id946392297?mt=8>.

Tour Guide: deze app genereert een culturele rondleiding op basis van de huidige locatie van de gebruiker, interesse in kunst/film/muziek/parken/geschiedenis en budget. Developer: Maarten (Black Envelope). Gebruikte dataset: ArtsHolland, Het Geluid van Nederland, Erfgoed Leiden, Nationaal Comité 4 en 5 mei, Nationaal Archief, Rijksmonumenten, Linked Geo Data, DBPedia, Facebook, Tripadvisor. URL: <http://tour-guide.herokuapp.com> (niet meer beschikbaar).

Virtueel Museum: een virtueel museum waarin schilderijen en foto's van verschillende bronnen te zien zijn, gebruiker kan zijn eigen tentoonstelling samenstellen in verschillende virtuele expositieruimtes. Werkt samen met Oculus Rift. Developer: Ernst Dommershuijzen. Gebruikte dataset: Open Cultuur Data API. URL: <http://vrmuseum.nl/>

Wiggle: foto's en schilderijen van het Rijksmuseum en het Nationaal Archief worden 3D animaties die heen en weer bewegen. Developer: Werner Helmich, Dennis de Beurs (Frontwise). Gebruikte dataset: Rijksmuseum en Nationaal Archief. URL: <http://wiggle.frontwise.com>.

Xpose: deze app maakt het makkelijker voor studenten en docenten een presentatie te maken over een historisch onderwerp, de app maakt een presentatie op basis van de zoekopdracht. Developer: Richard Jong en Werner Helmich (Frontwise). Gebruikte dataset: Wikipedia, Beeld en Geluid Wiki, Nationaal Archief, Rijksdienst voor Cultureel Archief. URL: <http://xpose.frontwise.com>.